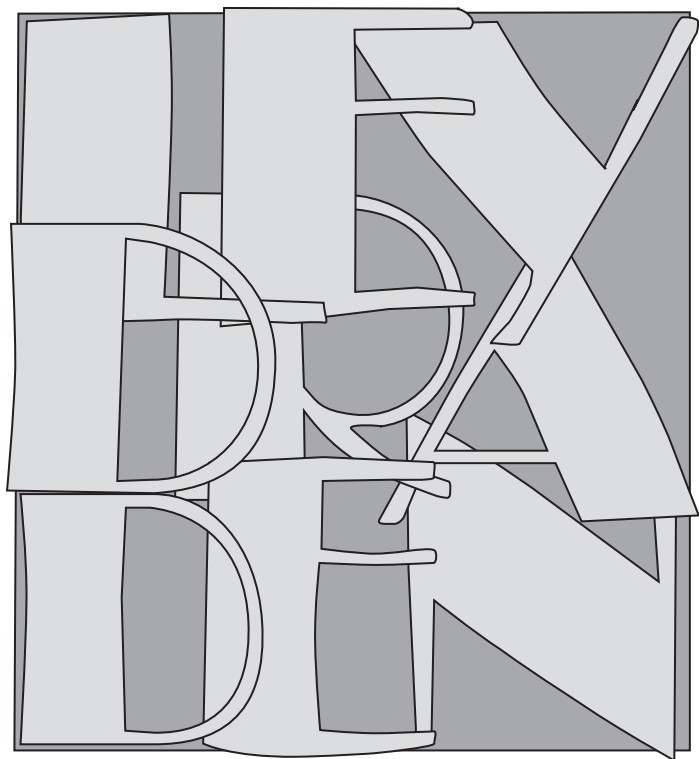
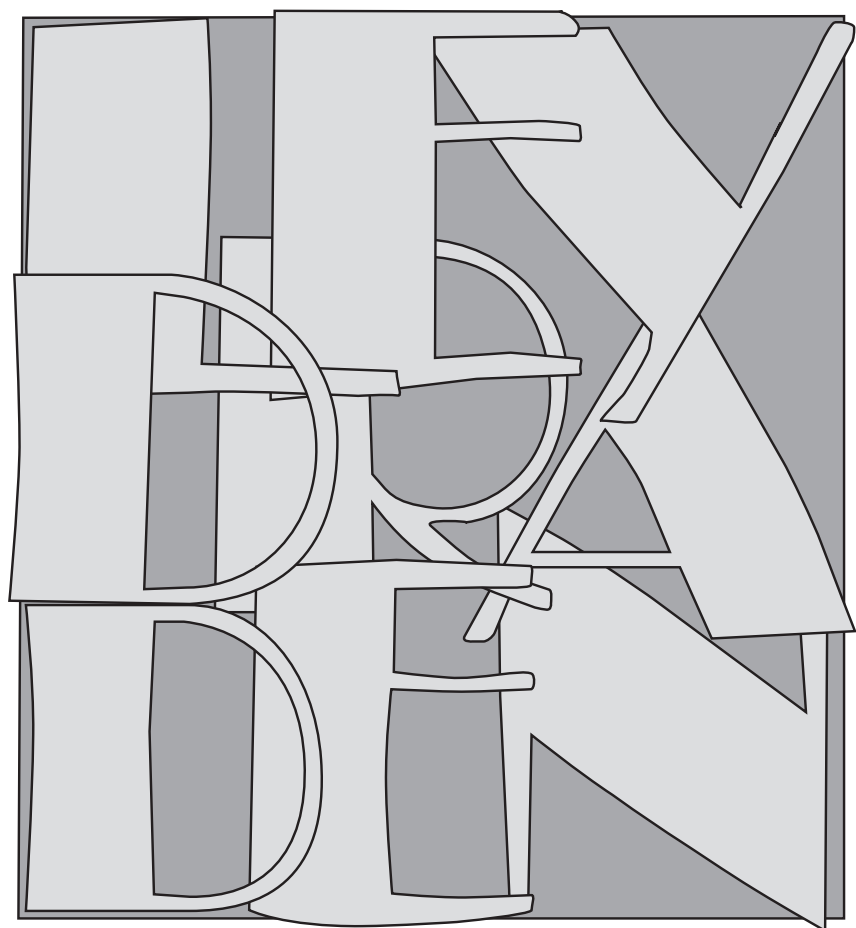

**juni
2024**

NUMMER 130

Leydraden is een uitgave van de Literaire Kring Goirle

Redactie: Jan van Eijck, Ben Loonen, Berti Oprins

Redactie-adres: Bosscheweg 57-24, 5056 KA Berkel-Enschot
telefoon: 013-4683447
e-mail: jam.oprins@wxs.nl

Tekstverwerking, lay-out en typografie: Fons Smits

Ontwerp logo en omslag: Harrie Loots

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder
schriftelijke toestemming van de betrokken auteurs.
© 2024 Literaire Kring Goirle.

Nummer 130
ISSN 1381 – 5423
Editie juni 2024

Inhoud

Bij Leydraden 130	7
Jan van Eijck Literair café met Tommy Wieringa, een ongeleid projectiel.....	8
Ben Loonen Stine Jensen in het Literair Café van 5 april 2024	11
Fons Mommers Echolood 5.....	14
Norbert de Vries Taalijverige naspeuringen omtrent van alles en nog wat (7)	18
Ben Loonen Een heerlijke avond op Tilburg University	20
Ineke Broeckx Afscheid nemen is een beetje sterven	22
Een triomfantelijke overbrugging door vriendschap	22
Joannes Maas Naar Kafka's kasteel	23
Ben Loonen Dennyk (7)	27
Mathieu van den Tillaart Terug naar weleer	30
Kees Weltevrede ... een grote hartstocht... Deel 4.....	33
Kees Joosten De brieven	38

Laetitia van den Heuvel	
Beeld krijgt WeerWoord.....	41
Berti Oprins	
Amos Oz, <i>Panter in de kelder</i> (3 ^e dr. 2016).....	44
Joannes Maas	
Vertaling van boektitels	45
Kees Weltevrede	
Een leegte vol gelijkvormigheid 11 en 12	46
Monica Boschman	
Spelen met vuur (1), Lessen in vuur, Spelen met vuur (II)	50
Mathieu van den Tillaart	
Denkend aan Goirle.....	53
Kees Hermis	
Gedichten	54
Romain John van de Maele	
Gedichten	57
Kees Hermis	
Haikurisme	59
Kees Hermis	
Speelse Muze	62
Laetitia van den Heuvel	
Aankondiging verschijning bundel.....	65
BBB: Boeken van Ben en Berti	66
Peper & Zoutjes	69
Bio- en Bibliografische gegevens Leydraden 130	76
Mededelingen	79
Joost Minnaard	
Persberichten.....	82

Bij Leydraden 130

Na de vele regenbuien, een wereld waarin afschuwelijke dingen gebeuren en de perikelen rondom de vorming van de regering in Nederland, hebben toch nog velen van u de inspiratie gevonden, om een interessante bijdrage te schrijven voor het zomernummer 2024 van Leydraden.

Zo hebben Jan en Ben weer doorwrochte verslagen geschreven van de Literaire avonden, nu met Tommy Wieringa en Stine Jensen.

Van een nieuwe auteur, Mathieu van den Tillaart, hebben we zowel poëzie als proza mogen ontvangen. Welkom Mathieu.

En de voor ons bekende schrijvers ontbreken ook in Leydraden 130 niet. Hun artikelen zijn weer heel divers, zoals recensies over boeken, prachtige poëzie, taalijverige naspeuringen, mooie gevoelige prozastukjes, over een leven ten tijde van het *Oude testament*, de wederwaardigheden van een fietser, en over nog veel meer interessante onderwerpen. Ook de Peper & Zoutjes en de aanbevelingen van boeken van Ben en Berti ontbreken niet.

Waarschijnlijk ten overvloede, maar toch nog graag even aandacht voor het volgende. Leydraden heeft maar een klein formaat. Om die reden is het prettig wanneer de teksten maximaal zo om en nabij de 1500 woorden zijn. Soms is dan een lange tekst opsplitsen in 2 delen een optie.

En de website van de Literaire Kring Goirle is inmiddels actief. Wanneer u klikt op de volgende link www.literaiekringgoirle.nl vind u daar heel veel interessante informatie betreffende de LKG.

Dank aan allen die een bijdrage geleverd hebben aan Leydraden 130.

Veel leesplezier!

De redactie van Leydraden.

De deadline voor Leydraden 131 is 1 september 2024

Literair café met Tommy Wieringa, een ongeleid projectiel....

Het begon al goed... De ene handmicrofoon deed het maar zwak voor al die grijze oren in de kapel van Jan van Besouw. *Boekhandel Buitelaar* ging hem omwissen. Tommy Wieringa griste de goede microfoon uit Joost Minnaards handen en praatte gewoon verder. Dat zou hij het liefst de hele avond doen, dacht ik: hij met microfoon en Joost zonder, een one-man-show! Tja, hij bleek een lastige klant te zijn om geïnterviewd te worden. Hij antwoordde de hele avond zelden direct op de vragen van Joost Minnaard. Het irriteerde mij mateloos, en Joost ook zag ik aan zijn kleur, maar de zaal vond het blijkbaar prachtig, zo'n eigenwijze Hollander die de avond wel even naar zijn hand kwam zetten....

Joost Minnaard in gesprek met Tommy Wieringa

De zijwegen die Wieringa telkens insloeg, gaven geen lijn in het verhaal. Ik kon het maar moeilijk volgen allemaal. Dan maar eerst eens de feiten:

Tommy Wieringa is geboren (1967) in Goor (Overijssel), maar het gezin vertrok al snel voor ca. 8 jaar naar Aruba. Met zijn 9 jaar kwam hij terug naar Nederland (Deventer), waar hij naar de Vrije School in Zutphen naar school ging. De eerste grap van Wieringa: “Een Vrije School is een school voor bijzondere ouders.” Die grap vond ik ook wel sterk, moet ik zeggen. Vanaf zijn 11^e jaar - toen zijn ouders gingen scheiden (‘Vader stond altijd in de schaduw van moeder’) – is hij bij zijn vader opgegroeid op het platteland van Geesteren (Overijssel). Hij heeft daarna geschiedenis gestudeerd in Groningen en journalistiek in Utrecht. Hij woont nu in de Randstad met partner en 2 kinderen.

Of hij altijd al schrijver had willen worden, vroeg Joost. “Ja,” zei hij. Maar niet

dat de journalistiek daar nou voor nodig was geweest, al was hij wel een tijdlang columnist geweest. De eerste twee boeken waren erg autobiografisch. De situatie, o.a. in Ethiopië, was er een van vader-met-zoon en deed hem erg denken aan Roald Dahl met zijn zoon. Na deze tijd gingen de boeken meer over hemzelf, zei hij, over zijn eigen problemen die hij tegenkwam.

Hij had het opvallend veel over de open ruimte en is geobsedeerd door ontbrandingen...(?) zo vertelde hij. Verder schijnt hij erg milieu-kritisch te zijn over olie en gas etc. Ook blijkt hij eigenaardige opvattingen te hebben. Zo vindt hij bijvoorbeeld dat de gemetselde stenen van de koepel in onze kapel hier (met de dierenriem aan de basis van de ring), niet deugen. Die hadden gesausd of gepleisterd moeten zijn door een stukadoor. "Dat geeft veel meer ruimte," zei hij. Alsof wij hier in de kapel niet genoeg ruimte hebben.... Hij genoot zelf zichtbaar van zijn eigen opstandigheid.... Nog zoiets: verplicht mediteren in groepen, daar houdt hij niet van, zo vertelde hij. "Ik mediteer liever uit vrije wil, niet in een groep." Echt mediteren is hard werken. Je kunt namelijk niet niet-denken. "Voor de beginnelingen staan alle wegen nog open, voor de ervarenen maar één...," aldus Tommy. Hij verwees naar teksten van hemzelf, waar hij Baudet ergens opvoert. Ai...ai.... Het ging bijna verkeerd, voelde ik.... Maar in dezelfde tekst voerde hij ook een echte Wieringa op! Dat deed hij expres, zei hij, om een soort katalysator te zijn om de werkelijkheid te ontdekken, en weer met twee benen op de grond te staan. Hij wist zo ook enige ironie in zijn werk te brengen...

Tja, zo werden de meeste vragen van ons aller Joost Minnaard maar half beantwoord. Bijvoorbeeld: hoe kun je nou nog koers houden als schrijver met meer dan 80 hoofdstukken in één boek? Geen echt antwoord kwam er uit.... In zijn nieuwe roman *Nirwana* – een groot kartonnen reclameboek voor *Nirwana* stond boven op de vleugel in de kapel – ging het vooral over 'uitdoven'. Na het uitdoven zal de wereld beter worden. Dat is ook hard nodig, want onze wereld wordt te ingewikkeld, wordt steeds minder aangenaam. Het verhaal van *Nirwana* gaat over een zeer succesvolle Nederlandse familie Adema uit de offshore-wereld, een familie die buitengewone prestaties geleverd heeft, al vóór WO II. Het verhaal volgt de kleinzoon die in opa's sporen voortgaat. Het gaat dus over olie en gas en het bederven van het milieu...

Ik noteerde nog enkele oneliners, die hij de kapel in slingerde en typisch waren voor Tommy Wieringa in Goirle:

- Hij beschrijft in *Nirwana* “seks scènes waar je zelf zin van krijgt,” zo beweerde hij, en sloeg zich publiekelijk op de borst...
- Verpleegsters en stewardessen blijven ideale figuren als het over liefde gaat....
- De kleinzoon voelt ook de homo-erotische spanning bij zijn grootvader
- Het boek *Nirwana* is ook erg goed geworden omdat het naar zoveel andere zaken verwijst...
- Judas is veel interessanter dan de figuur van Jezus (“Zonder Judas geen verlosser...”)
- De alter-ego Wieringa zorgt ervoor dat je de schrijver alles kunt laten zeggen, en dat is niet gemakkelijk meer in deze tijd...
- Elke Kunst heeft ook altijd iets kapots in zich, dat is een tragisch gegeven...

Tommy Wieringa signeert

Het was me het avondje wel.... Het publiek, groot in getale, was enthousiast en genoot er zichtbaar van. Maar uw reporter had er veel moeite mee, het chaotische gesprek was moeilijk te volgen, vond ik.... De bevlogenheid van Tommy Wieringa kwam wel over, maar het ging wel ten koste van enige structuur in het verhaal....

Tommy Wieringa vroeg voor de pauze of hij even aandacht mocht hebben voor iets dat hem de laatste tijd erg ter harte ging, namelijk de (on)menselijke situatie in Oekraïne. Hij is daar met enkele mensen erg actief. Hij brengt persoonlijk veel materiaal zoals helmen, terreinwagens en EHBO-spullen naar het Oekraïense front, zonder strijkstok-gedoe.

En ook geen wapens of zo, alleen materiaal om de Oekraïners te helpen. Hij vroeg het publiek om hem te steunen. En jawel, aan het slot bleek dat wij met ca. 180 bezoekers de lieve som van € 940,- hadden opgebracht (analoog en digitaal). En dat verdiende een applaus vonden wij allemaal. Tommy Wieringa beaamde dat. Hij stond weer met beide benen op de grond! Dat vond ik toch bijzonder voor zo'n ongeleid projectiel....

Stine Jensen in het Literair Café van 5 april 2024

Al heel lang lees ik columns van Stine Jensen in de *NRC*, zo ook op de dag van het Literair Café ('De wereld als één grote dopaminemachine'). Ik lees ze met genoegen, ze lijkt me een pittige tante, met pittige meningen; ik verheugde me erop haar te zien en te horen. Goed voor mijn dopamine, dacht ik.

Stine Jensen (Hillerod, Denemarken, 1972). Grensoverschrijdingen: dat was het sleutelwoord van haar college in de volle kapel van CC Jan van Besouw. Sinds kort is ze hoogleraar, ze doceert filosofie van de actualiteit, ze noemt zich publieksfilosoof. College dus, geen vraaggesprek. Ze begon interactief: welke boeken hadden we in de boekenkast die omstreden waren, waar ophef over was? Kwamen voorbij: *Mein Kampf*, *de Koran*, *Max Havelaar*, *Duivelsverzen*, *Harry Potter*, Houellebecq. Allemaal goed, *Duivelsverzen* zelfs helemaal goed want dat had ze zelf ook in haar powerpointpresentatie. Ze had de grensoverschrijdingen ingedeeld in een aantal terreinen en vroeg ons om te melden als er iets niet bijstond. Ze kwam er niet op terug. Dat gebeurt wel vaker met sprekers die ergens op terugkomen. Wat ik bedacht was trouwens toch niet geschikt voor een publiek debat. Ik dacht aan de grote woede van nogal wat mensen die zich richten tot de uitgever en de redactie van *Goirles Belang* om Norbert de Vries de mond te snoeren als hij zich van zijn geleerde kant laat zien (in Leydraden bij 'Taalijverige naspeuringen', maar daar geen woede). Als de raadsvergadering niet te harden zo saai is, gaan zijn gedachten uit naar 19^e eeuwse dichters; in plaats van een braaf raadsverslag schrijft hij die gedichten op. Er zijn mensen die daar niet tegen

Joost Minnaard in gesprek met Stine Jensen

kunnen. Grensoverschrijding. Maar bij alles wat Norbert schrijft, stuit hij op woorden die opeens een grondige etymologie vereisen. Daarbij schuwt hij niet om Latijn of Grieks te hulp te roepen. Grensoverschrijdingen. De norm is: doedom en normaal, wees niet geleerd en abnormaal. Elitair! De grootste zonde van dit tijdsgewricht is dat je boven het maaiveld uitsteekt. Ik vond Stine's college vrij saai, moet ik zeggen. Ze bracht het wel goed, daar niet van, maar ik dacht nooit: hé, verrassend. Mijn notitieblaadje bleef onbeschreven.

Na de pauze werd het beter. Dat kwam omdat Joost Minnaard haar vragen ging stellen. Over haar veelzijdige activiteiten. Ze schrijft her en der, doet radio en tv, maakt podcasts, schrijft kinderboeken etc. Was dat moeilijk? Nou, dat was eerder nodig. Ik begreep dat het voor Stine sappelen is, je kunt beter verschillende iezers in het vuur hebben anders zit je straks in de kou. Waarom mediteert ze? Ja, dat is natuurlijk om niet gek te worden en wat rust in haar leven te houden. Overigens schrijft ze haar columns niet na een meditatie waar je wat wazig uitkomt, want dan moet je juist scherp zijn. Een goede column moet puntig zijn, een duidelijke mening geven. Ze vond het gek dat op openbare scholen om gebedsruimtes wordt gevraagd. In een schooltype dat bedoeld is voor allen, krijg je een scheiding tussen kinderen die tijdens het speelkwartier met elkaar ravotten en kinderen die zich afscheiden voor gebed. Ik was/ben het met haar eens. Voor religieuze praktijken is juist de bijzondere school gesticht. Ze kreeg veel commentaar op dit standpunt, religie is altijd goed voor ingezonden brieven. Stennis kreeg Stine toen ze Rutger (*De meeste mensen deugen*) Bregman aanpakte inzake zijn nieuwste boek (*Morele ambitie*). Rutger is een seculiere heilige, je mag hem niet aanpakken, taboe. Ze had beweerd dat hij zijn sterke ideeën niet zelf bedacht had. De column veroorzaakte vooral stennis, zo dacht Stine, vanwege de kop; met een andere kop was het waarschijnlijk niet gebeurd. Wat bleek: de columnist maakt niet zelf de kop, dat doet de koppenmaker van dienst. Dat een columnist zich dat laat welgevalen! Ik zou daar nooit mee akkoord gaan. Joost vroeg naar Lotte, de eeneiige tweelingzus van Stine. Hij wilde weten hoe het was om tweeling te zijn, maakte ook een fraaie koppeling met *De onbedoelden* van Cobi van Baars. Daarbij vertelde Joost dat hij de zoon is van een vader die zelf ook een eeneiige tweeling was. Toen werd het echt gezellig: nu gingen twee mensen aan het keuvelen, heb jij dat ook, jazeker, en oh etc. Stine vertelde er met duidelijk plezier over, dit was geen saai college meer. Toen Lotte zwanger werd, werd ook Stine dik. Toen ze buikpijn kreeg belde ze Lotte op: volgens mij komt het kind. Stine en Lotte vertellen elkaar alles, ze lezen alles van elkaar, ze hebben dezelfde pijntjes. Ik had een potentieel

grensoverschrijdende vraag inzake het symbiotische leven van tweelingen, maar ik hield hem binnen de omheining mijner tanden. Stine en Lotte hadden niet op dezelfde middelbare school gezeten, want toen wilden ze toch ieder een eigen identiteit ontwikkelen. Joost: “Een coproductie?” Ja, dat was zeker mogelijk, zat er zelfs aan te komen.

Vragen uit het publiek? Ja, er was een breed uitgesponnen vraag, maar tot ergernis van achter in de zaal was daar niets van te verstaan; een loopmicrofoon is toch al lang uitgevonden? De laatste grensoverschrijding die ik noteerde was dat we pas na tien naar huis gingen, gezelligheid kent geen tijd. Voor de LKG leek me het een prima avond, volle zaal, veel betalende gasten, nieuwe gezichten. Thea Prinsen nam na het overhandigen van een goody bag de gelegenheid te baat om leden te werven. Met mijn dopamine was het goed gekomen, ik vond het leuk Stine eens bezig te zien ...

p.s. in ‘Cultuur – Boeken’ (NRC Vrijdag 12 april 2024) bespreekt Stine Jensen juichend Helena de Bres: *How to Be Multiple. The philosophy of Twins. Illustraties Julia de Bres. Bloomsbury*, 272 blz. Ik lees graag beschouwingen over tweelingen, omdat ik zelf een tweeling gehad heb, maar ze zijn gebroederlijk heel kort na hun geboorte overleden.

echolood 5

Ik Prediker

HEVEL 1

Zoals jullie weten heb ik een boek geschreven. Het is bekend als één van de boeken van het zogenaamde *Oude Testament*...

Nee, mijn boek zegt niet hoe iets theologisch of filosofisch in elkaar zit..., mijn boek gaat over de vraag of iets werkt. Neem nou mijn geval: vrienden die plotseling overlijden; een vriend die z'n hele leven al ziek was, een vriendin die een eind aan haar leven maakte, een moeder die zich niet met de dood kon verzoenen, een collega, binnen 3 maanden weg, en pas nog een oude bekende, met wie ik samen op school zat. Allemaal weg!

Heel leuk, dat boek, maar werkt het boek ook in dit geval? Krijg ik er mijn vrienden weer mee terug? Troost het mij? Al is het maar een beetje...

Ons leven is 'hevel'. Zo heb ik dat genoemd in mijn boek: onder substantie, zonder kern, broos en vlug kapot, flut, een niemendalletje. Mijn wereld, die ik deelde met mijn vrouw, vrienden, collega's, kennissen, had tot nu toe een zekere stabiliteit. Door het verlies van zoveel mensen in een betrekkelijk korte tijd, is die stabiliteit, voor zover die er al was, verdwenen. Doorgaan of er niets is gebeurd? Geen optie. Je heil zoeken bij een groot verhaal over de wereld en de maatschappij? Geen optie. Een klein geloof, speciaal voor mij op maat gemaakt, dat mijn ziel zou kunnen redden en dat mij van mijn verdriet af kan helpen? Mwa.. Ik vraag het mij af...

Wat dan wel?...

In mijn tijd (ik ben al zo'n 2300 jaar oud) had je een strak gestructureerde, autoritaire en patriarchale samenleving met wetten en regels, gebaseerd op een traditioneel geloof: je had een tempel, je had priesters en mensen zoals ik met allerlei religieuze verhalen, waarin ziekte en dood en eigenlijk alle ellende van het menselijk bestaan, een duidelijke plaats en betekenis hadden. Maar tijden veranderen...

Zo heb ik in mijn boek een aantal kritische vragen gesteld, waar ze in het latere christendom (dat jullie inmiddels alweer achter de rug lijken te hebben) niet echt blij van werden. Hoe dat ook zij, ik heb sterk het idee, dat jullie, evenals ik, in een verwarrende overgangstijd leven en dat we nieuwe antwoorden moeten zoeken op oude vragen. Onze situatie is volgens mij tamelijk overeenkomstig, ondanks

uiteraard grote, zeer grote verschillen in omstandigheden. De grote verhalen en kleine geloven zijn veranderd (of misschien zelfs geheel verdwenen), maar de vraag die ik mij stel naar aanleiding van het verlies van mijn vrienden, nl. of het leven niet één grote vergeefse exercitie is of is geweest, die stellen jullie jezelf ook nog, als ik het goed heb...nou ja, dat hoop ik tenminste, want dat je die vraag stelt is niet altijd vanzelfsprekend...In mijn tijd was dat al zo, maar in jullie tijd wordt die vraag naar mijn idee steeds minder gesteld...Enfin...

Ik heb mijn ogen de kost gegeven en wat ik heb gezien onder de zon is dat de dood sommigen van jullie heel boos maakt, vooral de rijke en machtige hotelmetoten uit de wereld van de technologie. Het komt hier op neer: je bent rijk en slim en waarom zou je dan moeten sterven? Als er voor alles in principe een (technologische) oplossing is, waarom zou er dan geen oplossing bestaan voor onze sterfelijkheid?

Natuurlijk, in mijn tijd bedreven we ook technologie, weliswaar op een ander niveau, maar toch. Technologie hoort kennelijk bij mensen, zeker, maar wat er bij jullie aan de hand is...Natuurlijk vergroot het onze mogelijkheden, dat was in onze tijd ook al het geval, maar bij jullie... jullie lopen het risico in een situatie te komen waarin de rollen langzaam worden omgedraaid: mensen die de technologie gaan dienen in plaats van andersom, waarbij mensen geen doel maar middel worden: het begint al met algoritmes die jou sturen in een voorspelbare en door big data gedicteerde toekomst en het eindigt met een menselijk wezen als een perfecte, zichzelf regulerende en zelfsturende machine, en afgelopen is het eindelijk met het broze, fragiele, imperfecte, altijd maar haperend, menselijk wezen!

Lang leve, of beter, eeuwig leve de computergestuurde mens! Alsof er niks beters te bedenken valt! Ik heb het over wezens, zonder noemenswaardig besef van mooi en lelijk... jenseits von gut und böse, termen overigens van een bij jullie heel populaire filosoof uit de 19de eeuw, (dus ver na mijn tijd, gelukkig!) die god dood verklaarde. Ook al zoiets! In mijn tijd lieten we hem gewoon in leven, maar hij moest wél z'n plaats weten, zodat wij onze gang konden gaan. Hoe dat ook zij, allemaal gebakken lucht van die filosoof, want we zijn helemaal niet zo bijzonder als mensen: meer dan schimmel op de aardkorst zijn we niet; je weet, onze soort kan op een gegeven moment gewoon uitsterven, of muteren, of allebei.

En wat dan nog?...

We beschikken als diersoort over een heel bijzondere eigenschap, over een bewustzijn van tijd en daarmee van onze sterfelijkheid en dat is verdrietig. Het geluk ontglipt je, wat je ook doet, het blijkt steeds maar tijdelijk. Hoe hard je ook probeert in het moment te leven om op elk moment gelukkig te zijn, het lukt je niet... Stel je leven is een speedboot. Aanvankelijk is het net alsof die bijna vanzelf over het water scheert naar een mooie maakbare toekomst (dat geloof je tenminste!). Op een goeie (of slechte!) dag verwissel je die speedboot voor een bonkig roeibootje met piepende en knarsende riemen; achter je rug bevindt zich de toekomst, vóór je het verleden - je wéét van het onontkoombare einde en je wéét, zonder verdriet gaat het niet...want alles wat je nog van plan bent, plannen, projecten, dromen, verlangens, wordt er door gekleurd...

Over dat verdriet wil ik nog even iets kwijt aan jullie:

Ik heb met hart en ziel gezocht en gezocht om een verstandig oordeel te kunnen vormen over wat er onder de zon allemaal plaatsvindt. Ik heb in mijn boek niet voor niets de tevredenheid aanbevolen en gezegd dat er voor de mens niets beter is onder de zon dan tevreden te zijn en te genieten van de gewone dagelijkse, goede dingen des levens! Wees blij met de tijd die je is toegemeten; je leven vervliegt als lucht! Geniet, geniet met mate, dan geniet je het meest! Ik weet, dat is makkelijker gezegd dan gedaan, vooral in een tijd zoals die van jullie, waarin - meer nog dan in mijn tijd - de ene na de andere zekerheid wordt afgebroken. De jacht op geluk lijkt bij jullie doorgeslagen, het lijkt wel een levensdoel geworden, gelukkig zijn móet! Ongelukkig zijn kunnen jullie slecht verdragen, met als gevolg: je gaat nóg harder en nóg harder op zoek naar geluk, maar uiteindelijk levert dat alleen maar weer nieuwe teleurstellingen en depressies op, etc.etc., want bij al het zoeken naar het ongewone, de kick, het bizarre, het bijzondere, vind je alleen maar lucht.

Obsessieel met geluk bezig zijn leidt tot niets! Integendeel!... Dat alles heb ik geconstateerd en goed in mij opgenomen...het is opnieuw de illusie van de maakbare mens, die jullie parten speelt...zeker, zeker, in mijn tijd waren de mensen ook ongelukkig, ziek, rusteloos en chagrijnig. Het verschil is alleen dat wij in onze dagen nog geloofden in een god, die onze harten voorzag van tevredenheid... Jullie moeten het met minder doen, over het algemeen tenminste, maar wat blijft, zowel in mijn tijd als in jullie tijd, is dat het leven 'tov' moet zijn (zo noem ik dat ook in mijn boek), 'tov', goed.. Het leven moet 'tov' zijn!

Dan komt het geluk vanzelf!

Veel vrienden heb ik verloren de laatste tijd, daardoor voel ik mij behoorlijk door elkaar gehusseld, ik kon en kan niet zomaar door hobbelen...

Voordeel is wel dat mijn leven meer inhoud heeft gekregen. Het verlies heeft mij merkwaardig genoeg denk ik ook een beetje rijker gemaakt.

En dat is 'tov'!

Hevel 3, 4 en 5 verschijnen in Leydraden 131!

Taalijverige naspeuringen omtrent van alles en nog wat (7)

De beste voerlui houden de teugels

Er is een gezegde dat luidt: oude voerlui horen gaarne het klappen van de zweep. Het betekent zoveel als: bejaarde mensen worden nog graag aan de vermaken hunner jeugd herinnerd.

Ach ja, die voerlui. Tegenwoordig hebben we de vrachtwagenchauffeurs, de truckers - met de vlam in de pijp scheur ik door het ganse land - die achter de voorruit van hun vervaarlijke gevaarte een kentekenplaat zichtbaar houden, niet met wat door elkaar gehutselde cijfers en letters, maar met een heuse naam, of namen, van echtgenote en/of kinderen. Ik zag ooit een vrachtwagen met zo'n plaat met het opschrift 'vrijgezel'.

Vroeger had je wagens die voortgetrokken werden door een paard. Langzaam maar gestaag. Geen tachograaf, geen druk verkeer, maar kalme, schommelende voortgang. Daar hoort vanzelfsprekend dommelen bij. De voerlui dommelden op de bokken, en de paarden dommelden onder hun voeten. Totdat zweepgeklap het paard 'aanschichtigde uit de lomerige stap'.

Beroemd is het lied van de voerman die lei te rusten, terwijl het paardje zelf zijn weg wel vond; de maan scheen helder en de weg was breed... De tekst is van J.P. Heije.

Minder bekend is, dat het lied over twee voerlui gaat. Die tweede voerman heeft het minder gemakkelijk: de nacht was donker, de weg was smal, en het is bar slecht weer. 'Het paard liep als met vleugels, de sneeuwjacht zweept zijn ogen blind, maar de voerman houdt de teugels'. En dan de moraal van het lied. De ene komt behouden aan, de andere is verdwenen. 'Waar mag hij zijn gebleven? 'k Wed dat j'em op de zandweg vindt, of mooglijk wel daarneven'. Dus wie in het leven ergens wil komen, wie iets wil bereiken, houde de teugels in de hand.

Dan is er die derde voerman, uit Rusland. Ivan Makarov (1820-1852) was zijn naam. Ergens in de woeste, onmetelijke leegte en de ijselijke kou strandde hij op zekere dag met zijn vracht, en vroor dood. Tragisch natuurlijk, maar hé, wat is dat? In zijn jaszak vond men handgeschreven gedichten. Een poëtische voerman. Onder diens letterkundige nalatenschap vond men ook een gedicht over een voerman. Odnovuchno gremit kolokolchik. Eentonig klinkt het belletje.

Het paard had een belletje aan zijn tuig, en de eentonige klank daarvan hoorde je al van ver. Zo'n belletje hing onderaan het haam. (terzijde: te onzent is ook het haam met aan de bovenzijde geen bellen, maar slechts enkele koperen plaatjes

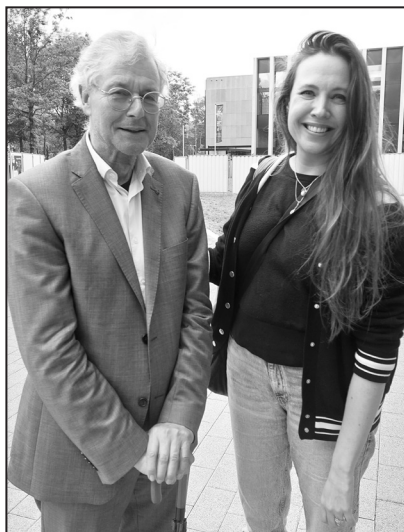
bekend; in beschrijvingen maakt men dan gewag van 'het rinkelende haam'. Maar bellen klonken ook bij ons. Antoon Coolen schrijft ergens over 'het paard (..) dat onder het klingelen van bellen in den haam met zijn heen en weer wiegenden kop in regen en wind maar voortliep'.

Dat gedicht van Makarov schildert ons het beeld van de wagen die uit de verte nadert: we horen het eentonige belletje, we zien hoe het stof opwarrelt en weer gaat liggen, en daar klinkt het lied van de voerman. Zoveel smachtend verlangen, zoveel verdriet ook is er in dat lied dat mijn hart meetrilt. Ik moet weer denken aan al die nachten in het open veld en in het bos, en in mijn ogen welt een traan. Ik hoor, ver weg, het belletje met zijn eentonig geluid nog heel zacht klinken, maar de voerman zingt niet meer. En ik moet nog een lange weg afleggen.

Het gedicht werd in Sint Petersburg gepubliceerd en was op slag beroemd. De componist Alexander Gurilev (1803-1858) zette de tekst op muziek, en een van de meest gezongen Russische liederen was geboren. Russische romantiek. Het grijpt je bij de keel. Zoek maar eens op Youtube.

Een heerlijke avond op Tilburg University

Op donderdag 16 mei nam Therese de Vries van Nieuwkerk me mee naar Tilburg University. Zij was al vaker naar de uitreiking van de E. Du Perronprijs gegaan en vermoedde dat het wel iets voor mij zou zijn. Terecht. Eerst een paar dingen op een rij. De vader en de moeder van de prijs (10.000 euro) zijn de gemeente Tilburg en de Universiteit. De prijs is voor personen die grenzen doorbreken en begrip tussen verschillende bevolkingsgroepen bevorderen. Dit is iets wat E. Du Perron (geboren op 2 november 1899, gestorven op 14 mei 1940) ook deed. De ontvanger van de prijs was Niña Weijers (Nijmegen, 1987) voor haar roman *Cassandra*. Wij waren wat vroeg, wat ons de gelegenheid gaf het fonkelnieuwe Marga Klompé-gebouw te bezichtigen (helemaal van hout), en de aankomst gade te slaan van Arnon Grunberg (Amsterdam, 1971) die zijn zoontje Alyosha (2021), onmiskenbaar zijn zoontje met eenzelfde krullenkop, aanmoedigde op een trommel te slaan; een trommel van lege mayonaise emmers van plastic die voorhanden waren inclusief trommelstokken vlak bij de ingang; daar werd een stand opgetuigd voor protest tegen de plastic troep. De moeder keek glimlachend toe. Dat bleek Niña Weijers te zijn.

Ellen Deckwitz en Ben Loonen

Zij was in gesprek met Ellen Deckwitz (Deventer, 1982) de columnist, dichteres, podcastmaker die ik zeer bewonder, ik heb dat hier in Leydraden wel eens verklapt. Ik luister in de vroege morgen naar een gedicht dat zij voordraagt en kort van commentaar voorziet. Voor haar was ik gekomen en daar stond ze! Zij gaf de E. Du Perronlezing, een college van 45 minuten over de uitdaging van AI met name ChatGTP voor schrijvers: *De dichter is dood, leve de dichter*. Heel interessant, leerzaam en soms zelfs confronterend, maar dat hier uitleggen gaat te ver. De hele bijeenkomst was boeiend. Claire Adams (2002), een Nederlands-Spaanse zanger en violist deed ongehoorde dingen met haar stem

en viool. Alyosha rende de trap op en af maar gedroeg zich verder voorbeeldig. Wethouder Marcelle Hendrickx zegt altijd verstandige dingen, stadsdichter

Frederike Luijten dichtte en vertolkte haar ode aan Tilburg. Na afloop gratis drank en voedsel in overvloed. Er volgde een University Night met een uitvoerig programma. Wij gingen naar twee groepen meiden die dansend wonderbare dingen deden met hun lijf. Ik vertelde Therese: “Als je gedeprimeerd raakt over de toestand van de wereld moet je een avond doorbrengen op de universiteitscampus, daar knapt je van op.” Toen moest het mooiste nog komen. Buiten stond Ellen Deckwitz op haar mobieltje te turen, moederziel alleen, en ik maakte me bekend als bewonderaar, vertelde over mijn ochtendgenotsmoment met haar gedichten, en het ijs was gebroken. We hadden het over haar lezing, over ChatGPT, over de Literaire Kring Goirle en over mijn verlangen dat ze eens onze gast zal zijn. Goirle? Daar was haar moeder geboren! In Moedervreugd, Huis in de Bocht, een paar jaar na de oorlog. Als er oppas was voor haar vader (87) zou ze samen met haar moeder (71) kunnen komen. Ik vroeg of ze inmiddels – beroemd en zo – niet te duur voor ons zou zijn, maar ze dacht van niet, ze zou graag komen. Maartje, Joost, Thea, Els, Berti ... regel dit: met Ellen Deckwitz, eerder al ontvanger van de E. Du Perronprijs en vele andere prijzen, wordt het beslist een heerlijke avond ...

Afscheid nemen is een beetje sterven

En zo aanschouwde ik op een goede dag vanuit mijn hoge venster, toen een vroege zomer zich al aankondigde, dat enkele heren een lange, stalen trap uitrolden tegen de gevel van de flat aan de overzijde van het plantsoen. Het uur van de verhuizing, van het vertrek en van het afscheid was nu aangebroken en één voor één werden de meubelstukken, die de bewoners zolang omringd hadden en die de sfeer hadden bepaald in hun vertrekken, op een plateau geplaatst dat de diepte in zonk en werden ze in de bestelwagen geladen die was komen voorrijden. Tenslotte sloegen de heren de auto dicht en zag ik de wagen langzaam weggrijden, de straat uit, naar een nieuwe toekomst en een nieuwe bestemming. Een fase in het leven van de overburen is voorgoed voorbij; een nieuwe toekomst breekt aan; de flat staat leeg; de ramen zijn zwart en als het ware geblindeld; de tijd, doorgebracht in de kleine flat in onze straat is voorbij, ligt achter hen, is voorgoed een gepasseerd station.

Een triomfantelijke overbrugging door de vriendschap

Het huis in het naburige dorp van de zachtmoedige ex-collega waar de trofeeën van de welstand en van de rijkdom stonden uitgestald, herinner ik me uit zo lang vervlogen tijd. Na de verwikkelingen en rampspoed die zich opstapelden gedurende de zeventig jaar van mijn leven en na de vele verliezen, is Ans de enig overgeblevene en als door een wonderlijke beschikking van een goedgunstig lot, kwam ze onlangs aanwandelen op de nieuwe dag die ons nog gegeven is en liep ze toe op het caféterras en zat ze even later vóór me. En zo leek het of de lange jaren uitgewist waren en of het leed was uitgewist of de gebeurlijkheden niet hadden plaatsgevonden, of jeugd, schoonheid en gezondheid ondanks alles in deze late fase nog zegevierden, alsof de diepe, desastreuze, onheilspellende kloof van de lange jaren plotseling en op triomfantelijke wijze werd overspannen door de elegante en triomfantelijke brug van de nog altijd bestaande vriendschap en kameraadschap die hadden overleefd....

Naar Kafka's kasteel

E. Jullie waren in 1990 in Tsjechië, maar kampeerden in Duitsland. Waarom?

H. We wisten dat Tsjechië zich net had bevrijd van het communisme en we wilden zien of er al wat veranderd was. Vrienden hadden ons verteld dat je in Tsjechië vaak alleen achter een garagebedrijf kon kamperen, waar ze het niet zo nauw nemen met de hygiëne en zo. Daarom kampeerden we vlak bij de grens in Zinnwald.

E. Alles sauber und gemütlich.

H. Ja, maar wel steenkoud 's avonds. In Zinnwald was trouwens een tinmijn, maar die was gesloten. Er was wel een museumpje met een oud mijnwerktje als gids. Die was heel vriendelijk. We waren de enige bezoekers.

E. Goed. Dus jullie gingen daar kamperen om Tsjechië te verkennen.

H. We staken de grens over bij Cinovec en toen ging het in een kloof steil naar beneden. Langs de weg waren grote uitrijbakken voor vrachtwagens, mochten die door de remmen gaan. Bij zo'n inham zaten dikke mannen voor bestelbusjes bier te drinken. Daar stonden verkeersborden met in grote letters 'Pozor' en in graffiti daaronder 'Aids'. Ik wist niet dat je van afdalen aids kon krijgen.

E. Grapjas. Waar ging je heen?

H. We wilden naar Aussig aan de Elbe.

E. Usti nad Labem. En was het mooi daar?

H. Ja, dat weet ik niet, want dat ging niet. We werden aangehouden door de politie.

E. Aangehouden?

H. We reden achter een Duitser aan en we dachten: die weet de weg. Eerst over de Elbe en toen reed hij een straat in. Daar stond wel een bord met zo'n rode cirkel, maar ik dacht dat die voor het busstation was. Dus mijn vrouw volgde die Duitser. Dat bleek een winkelstraat te zijn, maar dat kon je niet zien, want er waren geen reclameborden en nauwelijks verlichte etalages en geen mens op straat, behalve dan die twee agenten.

E. En kregen jullie een boete?

H. Ze begonnen bij die Duitser. Een agent stond al ijverig te schrijven. Toen kwam die andere agent naar ons toe en zag daar een heel gezin in de auto en hij vroeg in een soort Engels wat we kwamen doen en ik zei dat we even rond wilden kijken in de stad. Toen wees hij ons op een parkeerplaats verderop.

E. En die Duitser?

H. Die was bezig geld te overhandigen aan die eerste agent.

E. En gingen jullie toen in de stad shoppen?

H. Dat parkeerterrein was een lege vlakte. Of er pasgeleden een groot gebouw gesloopt was. En verderop stonden alleen van die grijsbruine en vaalbruine huizen.

E. De communistische eenheidskleuren.

H. Toen zijn we langs de Elbe gaan rijden om de Elbe te zien.

E. Mooie rivier met terrasjes en zo?

H. Nee, helemaal niks. Je kon de Elbe niet eens zien. Dat ging niet, want er lag een heel brede spoorlijn tussen de weg en de rivier. Dus we zochten een plek waar we konden keren, maar dat ging ook niet. En toen zagen we een hoge rots met daarop een kasteeltoren en een parasol boven een muur en daar ging een weggetje naar toe.

E. En toen zijn jullie dat kasteel gaan bekijken?

H. Nee dat ging niet.

E. Ook al niet?

H. Nee. Toen we een eind hadden gereden over zo'n half geasfalteerde weg vol gaten kwamen we langs een cafeetje. Dat was dicht. Verderop werd dat weggetje twee karresporen. Dus we zetten de auto daar weg en gingen te voet door. Maar verderop ging dat niet, want er stond een hek met een bord verboden toegang. Dat kasteel bleek op slot. Dus toen zijn we teruggelopen naar dat cafeetje.

E. Dat dicht was.

H. Nee, dat was toen open.

E. Waar die parasol was?

H. Nee, die stond boven op de ruïne. Ik heb nog gevraagd wie daar dan woonden. Daar woonden alleen de beheerders. Die pasten op het slot. En de kavarna, zei de waard, was vroeger het wachthuis. Meer wou hij niet zeggen. Dus we bestelden twee appelsap en een groot en een klein bier. Maar ze hadden alleen grote bieren. Kostten samen twee D-mark. Na een tijdje daar zijn we teruggereden en toen hebben we in een winkeltje appels, bier en een blik bonensoep gekocht. Mijn vrouw keek rond of we nog meer konden gebruiken, maar dat ging niet want de winkelvrouw maakte duidelijk dat we genoeg hadden gekocht.

E. En toen zijn jullie teruggereden naar de camping.

H. Ja. Die steile helling op. Er stonden nu allemaal luchtig geklede jongedames langs de kant. Mijn jongste zoon vroeg wat die mevrouwen daar deden. Ik zei dat die wilden meeliften met eenzame meneren. Maar verder rijden ging op een gegeven moment niet. Er stond een kilometerslange file met vrachtwagens en de weg was maar twee stroken breed. Toen zijn we achter een Duitser aangereden die links van de weg ging rijden. Als er een tegenligger zou komen, zouden we steil achteruit moeten tot zo'n inham. Daar zaten bij die bestelbusjes die dikke

mannen nu geld te tellen dat ze kregen van die luchtige bermnimfen.

E. Maar jullie konden verderop toch de grens over?

H. Nee, dat ging niet, want daar stond een grenswachter met een pion in zijn hand. De Duitser voor ons, mocht doorrijden en mijn vrouw dacht dat ze dat ook mocht, maar toen zette die man onverwacht die pion op de weg en daardoor reed mijn vrouw over zijn voet.

E. Ai, dat werd dan een nachtje op een houten brits.

H. Nou ja, ze was er niet echt óver, maar tegenaan gereden. De man trok met theatraal vertoon zijn voet bij. Mijn vrouw moest binnen de papieren laten zien en ik moest de klep opendoen, waar die pas aangeschafte smokkelwaar lag. Na een vermaning en excuses mocht mijn vrouw weer de auto in.

E. Een hele opluchting.

H. Dat mag je wel zeggen. Nou op de kampeerplaats in Zinnwald was het al donker en koud; dus we staken de gaspitten aan en zetten er de bonensoep op. We waren de enige kampeersers daar. De vrouw van de kantine had gezegd dat we maar eens met Sylvester moesten komen, dan begon het wintersportseizoen. Er lag daar een groot meer, dat was dan een ijsbaan. We dachten dat je daar mocht zwemmen, maar dat ging niet. Was verboden. Het meer was heel diep en het water ijskoud. Als je dook zou je dat niet overleven. Het was ooit een put geweest van de mijn.

E. Dat ertsgesteente daar heet Zinnwaldiet. Daar zit tin in, maar het bevat ook lithium. Dat gooiden ze toen weg op de afvalberg. Nu blijkt het woud in grootte de tweede vindplaats van lithium in Europa te zijn. Ze zijn bezig met het Cinovec lithiumproject om er minstens 1800 ton lithium per jaar te delven.

H. Dan zal het er wel een stuk drukker worden dan met Sylvester.

E. Je zei dat je bij Usti eerst over de brug reed en daarna die winkelstraat in?

H. Ja. Hoezo?

E. Dan heb je van dat mooie Usti niet veel kunnen zien, want je zat aan de verkeerde kant van de Elbe in de wijk Střekov.

H. Meen je dat nou? Maar we zijn wel naar Praag geweest en Dresden.

E. O.K. Weet jij trouwens wie er toen president was van Tsjechië?

H. Uhm?

E. Václav Havel.

H. O ja. Havel.

E. Die was vroeger lid van de dissidente groep Charta 77. Heeft daarom in de gevangenis gezeten. Hij schreef toneelteksten waarmee hij in satirische vorm de communistische bureaucratie bekritiseerde. Een vertegenwoordiger van het lite-

rair absurdisme.

H. Absurdisme?

E. Geïnspireerd door Kafka.

H. Ik ben in dat straatje geweest van die Kafka.

E. Kafka schreef een boek over een landmeter die in dienst was van een kasteel, maar hij werd niet toegelaten. Het kasteel bleef voor hem op slot. Dat boek heet *Das Schloss*.

H. O! Is dat kasteel in Usti van dat boek?

E. Wie weet. Je had in Dresden het Albertinum moeten bezoeken. Daar geweest?

H. We hebben wel de Elbe gezien en de ruïne van de Vrouwenkerk.

E. In het Albertinum hangt een wereldberoemd schilderij van dat slot van jou: Ueberfahrt über die Elbe am Schreckenstein. Gemaakt in 1837 door Adrian Ludwig Richter. Het lijkt een idyllisch boottochtje over de Elbe met een oude harpspeler, een kindje, een sombere dichter, een wandervogel die naar het slot tuurt, een droef echtpaar en een jonge vrouw met een lange stok. Het is een romantische versie van de boot van Charon, de oude roeier, achterin. Het stelt onze levensgang voor. De boot vaart over de rivier des levens naar het schimmenrijk.

H. Vandaar die naam Schreckenstein.

E. Zeker. Nou, in elk geval waren de grenswachters en de politie heel vriendelijk voor jullie.

H. Gelukkig waren het niet van die bureaucraten. Leuk om te weten wat je me allemaal verteld hebt over Havel en dat slot.

E. [terzijde] Ja, toeristen, ze gaan overal kijken, maar ze zien het pas, als ze het weten.

Dennyk (7)

Als de deadline voor Leydraden nadert schrijf ik verder aan mijn Oekraïens dagboek. 'Deadline' gebruiken we in de letteren figuurlijk, maar voor teveel mensen is het letterlijk. Wat is er in het afgelopen half jaar gebeurd, wat is de gut feeling? Niet goed. Steeds meer mensen in Oekraïne en in de EU zien onder ogen dat Oekraïne deze oorlog niet gaat winnen, de situatie niet kan bevriezen, aan het verliezen is. De tweede grote stad van Oekraïne, Charkiv, ligt nu dag en nacht onder vuur. De afweer van de Oekraïense verdediging haalt allang niet meer een groot deel van de raketten en de drones uit de lucht. Er is in Rusland een nieuw wapen ontwikkeld: de glijbom, een bom met vleugeltjes die goed gestuurd en laag vliegend met een grote snelheid doel treft. Niet alleen infrastructuur maar ook bouwmarkten, restaurants, andere plaatsen waar veel mensen bijeenkomen. Zo wordt doeltreffend het moreel van de Oekraïners onderuit gehaald. Iemand zei onlangs: Charkiv wordt een tweede Aleppo, ook zo'n grote stad die door de Russen met de grond gelijk werd gemaakt. Je moet maar de pech hebben om zo dichtbij Rusland te liggen (40 km afstand, de afstand tussen Tilburg en Eindhoven). Veel jonge mannen in heel Oekraïne durven hun huis niet uit, bang dat ze van de straat geplukt worden en naar het front gestuurd. De frontsoldaten zijn al veel te lang aan het front, ze zijn uitgeput, ze snakken naar aflossing. Heel algemeen: men is oorlogsmoe, men wil dat het voorbij is. Onderhandelen? De bestaande situatie accepteren? Even rust? Wie zegt dat Poetin daarna niet gewoon verder gaat?

11 februari. De Amerikaan Tucker Carlson interviewt een zelfverzekerde Poetin. Boodschap aan het Westen: hou maar op met Oekraïne te ondersteunen, het is weggegooid geld. Jullie winnen toch niet. Trump reageerde onmiddellijk: pak Oekraïne maar, ik zal er geen dollar aan uitgeven. O, and by the way: pak ook Polen en de Baltische staten maar.

16 februari. De moord op Aleksej Navalny (1976 – 2024) wordt bekend gemaakt. Iedereen geschokt, niemand verrast. Alles stinkt naar Poetin.

20 februari. Amnesty International heeft een pagina zwart, met een uitgeblazen kaars die nawalmt; de walm heeft het profiel van Navalny. In witte letters de tekst: "Listen, I've got something very obvious tot tell you. You're not allowed to give up. If they decide to kill me, it means that we are incredible strong." Prachtig eerbetoon. Incredible strong is ook de weduwe van Navalny, Joelia Navalnaja. Zij zet het werk en de strijd van haar man voort op alle podia die ze maar kan vinden.

24 februari. Twee jaar geleden begon Poetin zijn 'speciale operatie' in Oekraïne, de oorlog gaat het derde jaar in. Alom pessimisme over de kansen van Oekraïne. Oekraïens optimisme is vervlogen. Rusland kijkt niet op een soldatenleven meer of minder, terwijl in Oekraïne westerse waarden heersen. De munitie is onvoldoende; 'whatever it takes' kan Europa niet waarmaken; Amerika geeft geen nieuw steunpakket. Oekraïne is oorlogsmoe, de bereidheid om te vechten slinkt. Poetin denkt aan de winnende hand te zijn, en heeft de overwinning (heel Oekraïne in zijn macht) voor 2026 losjes ingetekend, aldus de Britse denktank RUSI. Tegelijkertijd groeit in Europa het besef dat er werkelijk iets heel ernstigs aan de hand is in het Kremlin en dat we ook naar een (halve) oorlogseconomie moeten. Maar voordat dit van de grond komt, zijn we weer een paar jaar verder en is het wellicht te laat.

27 februari. Fokke & Sukke snappen er niets van; hoe kan Poetin nou aan het winnen zijn! Wij hebben de Eiffeltoren en de Houses of Parliament geel met blauw verlicht!

19 maart. Poetin wordt opnieuw 'gekozen' tot president van de Russische Federatie. Sommigen zeggen dat je beter president tussen aanhalingstekens kunt zetten: noem hem geen president, noem hem dictator.

22 maart. Aanval op Crocus City Hall nabij Krasnogorsk, een vreselijke slachting. Poetin wijst meteen naar Oekraïne, maar het is Kirgizië. In het gezelschap van tertulia ontstaat het initiatief B&W van Goirle te vragen een bericht van meelevens te sturen naar Krasnogorsk, de stad met wie we in vriendschap verbonden waren. B&W willen het niet doen, ze vinden het 'principeel onverstandig'. Zo'n bericht kan geframed worden als: kijk, in Goirle zijn ze voor Poetin.

20 april. Het Amerikaanse Congres heeft eindelijk ingestemd met een steunpakket van 61 miljard dollar voor Oekraïne.

09 mei. In Rusland wordt de dag van de overwinning gevierd, Den Pobeda. Op het Rode Plein vergapen Moskovieten zich aan buitgemaakt Navo-materieel. Geïnterviewden verklaren opgewekt: het gaat goed met de oorlog, Rusland heeft het op de rails. De laatste tijd neemt Poetin met het grootste gemak het woord oorlog in de mond: het Westen is in oorlog met Rusland. Bij elke gelegenheid herinnert hij het Westen eraan dat Rusland beschikt over atoomwapens; hij zou

ook bereid zijn ze in te zetten. Daarom durft het Westen niet echt te vechten.

Terug naar de deadline voor Leydraden, 1 juni. Ik veeg wat bij elkaar. Steeds meer landen gaan nu beseffen dat Oekraïne vecht met één hand op de rug gebonden: het verbod om Rusland te treffen met wapens uit het Westen, wapens die Rusland echt pijn kunnen doen. Schoorvoetend krijgt Oekraïne nu toestemming. Er willen ook meer landen Oekraïense soldaten trainen, ter plaatse. *Trouw* van vrijdag 24 mei laat mensen uit Charkiv aan het woord. De nieuwsberichten over de financiële steun van de Verenigde Staten is voor hen nog geen reden tot vreugde. “Gaan meer wapens ons dichterbij de vrede brengen,” vraagt Zolotkovskaja zich af. “Als wij de Donbas moeten opgeven om deze terreur te beëindigen, dan vind ik dat prima. Dat zou ik trouwens ook zeggen als ik daar woonde. Zolang de raketinslagen en de vernietigingen maar stoppen.” Uit Poltava sturen mijn vrienden filmpjes met nachtelijke inslagen; zo lang ze filmpjes sturen zijn ze nog niet dood. Polls tonen dalende cijfers voor de populariteit van Zelensky. Nog is Rutte geen NAVO-chef. Het komende kabinet van PVV, VVD, NSC en BBB onder leiding van Dick Schoof blijft Oekraïne steunen met geld en wapens...

Terug naar weleer

Ik was na lange tijd terug in mijn geboortedorp W^{ooo} in het zuiden van Brabant. Een dorp waar vele ruige mensen woonden. De rechtbank in de naburige stad had al met een flink aantal van hen kennis gemaakt.

Een dorp met een neogotische kerk, een café, een kruidenierswinkel, een bakker, een slager, een lagere school voor meisjes, een jongensschool. Naarstig zochten mijn ogen naar de dorpscholen. Nergens te zien. Geen triestere aanblik dan een dorp zonder schoolgebouw. Alles is er ook kleiner dan ik me herinner. Dertig jaar geleden was ik eruit vertrokken. Ik had rondgezworven over de wereld. Hier en daar en nergens gewoond. Wijs geworden door vreugde en ellende, met een enorme mand vol ervaringen en herinneringen. Ik was weer in balans met mijzelf gekomen met een onbestemd heimwee naar de wereld van mijn jeugdjaren.

Terwijl de zon voorzichtig enkele wolken opzijschoof, kwam ik in een buurtje terecht dat in mijn herinnering vlak tegen de dorpskern aanlag. In mijn jonge jaren woonde daar een apart slag mensen, rauw volk dat zelf zijn eigen regels had. Ze werden zoveel mogelijk gemeden door de andere dorpsbewoners. Er was daar weinig veranderd: kleine huisjes met veelal tegels in de voortuin. Ik wandelde rustig verder en al gauw klonk er een kakofonie van hondengeblaf. Enkele mannen, rijkelijk voorzien met tatoeages, kwamen mij tegemoet. Gelukkig hielden ze hun woest kijkende honden stevig aangelijnd. Ik versnelde mijn passen en haalde enigszins opgelucht adem toen ik aan het einde van de straat de dorpskerk zag opdoemen.

Even later stond ik wat onwennig met mijn rug naar de kerk. Ik liep het gebedshuis binnen, zag dat de tijd daar had stilgestaan en de inrichting nog altijd een toonbeeld van religieuze folklore was. Ik herinnerde mij ineens dat ik als misdienaar nog kaarsen uit de voorraadkast in de sacristie had gejat. Weer buiten gekomen keek ik om me heen op het dorpspleintje. Was er in al die jaren veel veranderd? Zo op het eerste gezicht niet zo veel. Maar toen ik mijn ogen nog eens goed de kost gaf, merkte ik op dat de kruidenierswinkel een gesloten indruk maakte en er niet uitzag alsof hij ooit nog open zou gaan. Het café tegenover de kerk leek aan de buitenkant onveranderd. Ik stak de straat over en stapte de dorpskroeg binnen. Ik kwam terecht in een aarzelende schemering die zich had meester gemaakt van de ruimte en zag dat er geen andere klanten waren. De kroeg etaleerde veel vergane glorie. Boven de grote verweerde spiegel achter de bar brandden azuurblauwe neonlampen. Een traag draaiende ventilator verplaatste lauwe muffe lucht door het lokaal.

Ik proefde de mistroostige sfeer van weleer en herkende de droeve uitstraling van de eigenaresse die in dertig jaar zestig jaar ouder was geworden. Zij had een mager gezicht met strenge strepen, een gezicht dat een mismoedige uitdrukking liet zien. Een vrouw met weinig vreugde in haar hart. Ik zag dat haar ziel en zaligheid al lang uit het etablissement verdwenen waren. Zij keek vermoeid op vanachter de krant, stond langzaam op en vatte post achter de toog. "Wat zal het zijn," vroeg ze met een licht krassende stem. Toen ze de bestelde koffie neerzette op het tafeltje waaraan ik had plaatsgenomen, nam ze me scherp op. "Gij bent niet van hier," zei ze zo resoluut dat weerwoord bij voorbaat zinloos leek. Ik aarzelde even of ik haar een antwoord zou geven.

Ik vertelde haar dat ik vroeger vaak in het café was geweest, in de tijd dat haar vader de uitbater was. Ook dat ik nog heb meegemaakt dat zij de taveerne had overgenomen. Ik zag dat de vrouw ontdooide, een zachtroze kleur haar gelaat begon te kleuren en een vriendelijk lachje te voorschijn kwam. Hierdoor aangeemoedigd nam ik haar mee in een lang verhaal over mijn leven. Zij luisterde met open mond naar al die in haar ogen dorpsvreemde belevenissen. "Ik begrijp niet dat gij dat allemaal hebt meegemaakt en hier zo doodnuchter over vertelt," zei ze vol ongelof. "Ik hoor hier veel van de mensen uit het dorp, maar dat zijn wel en weeverhalen." "Er zijn al weer vele jaren voorbij," zei ze, "sinds de laatste keer dat hier iets is gebeurd dat veel indruk heeft gemaakt." "Hebt gij Willem Fransen gekend, die tegenover de kruidenierswinkel woonde? Die heeft zich tien jaar geleden verhangen achter de Calvarieberg op het kerkhof. Maar gij moet niet bang zijn om dood te gaan, dat gebeurt maar een keer in uw leven," voegde ze er met een wrang lachje aan toe. Er passeerden nog allerlei dorpsmensen de revue, van wie ik me er velen nog vaag voor de geest kon halen. "En vorige maand is de kerk voorgoed aan de eredienst onttrokken en de scholen zij ook al enige tijd gesloten. Zo gaat alles uit het verleden onherroepelijk verloren, je houdt het toch niet tegen," sprak ze berustend. De vrouw pakte het lege kopje op en legde het op een immense stapel kopjes en schoteltjes. Ze zag me verbaasd kijken. "Kijk," zei ze, "ge bent misschien wel de laatste klant. Ik hou het voor gezien, ik kan de vaste lasten nauwelijks meer opbrengen, laat staan dat ik hier meer dan een droog koekje kan verdienen." Vervolgens stak ze een hele litanie af over de uitbuiting van kleine ondernemers door de gemeentelijke en andere overheden. Mijn gedachten dwaalden af naar de wereld buiten het dorp. Tijd om weg te gaan. Ik onderbrak haar in haar woordenstroom en wenste de cafévrouw nog een goede tijd toe. Ik liep naar het oude kerkhof. Vele bekenden rustten daar in rust, weinigen in vrede. Buiten

onder de zacht blauwe hemel voelde ik dat ik met dit terug naar weleer mijn jeugd
voorgoed achter me heb gelaten.

*...een grote hartstocht...
zeven brieven aan Rinus Verhoeven
tijdens zijn wereldreis op de fiets van Wijk en Aalburg naar Singapore
in het jaar 2001...*

4. Deel 4

Riel, september 2001

Beste Rinus,

Het is september nu en als de R weer in de maand is, wordt de geest van december over mij vaardig. Vroeg, zul je zeggen. Inderdaad: ik ben altijd een vroeg typ geweest. Een eindejaarsgevoel daalt over mij neer, compleet met suikerbeesten, kerstkransen, oliebollen, chocolademelk, noten en mandarijnen en gevoelige muziek. December... wat een maand, een gave Gods, hoe hebben ze het zo kunnen verzinnen, die luitjes van de commercie. Drie hypes op een rij:

- eerbetoon aan de goedheiligman,
- hiep hiep hoera voor het kindje Jezus,
- knallend het oude jaar uit en proostend het nieuwe in.

In mijn gedachten zie ik Ankie al in de weer met de tafelschikking. Een witdamasten laken wordt van zolder geplukt, kristallen kandelaars worden opgepoetst, ons porseleinen servies wordt uit crêpepapier voor de dag gehaald, geaaid en afgewassen, en de cd-speler stemt uit zichzelf af op het Weihnachtsoratorium van Johann Sebastian. Zoete geuren vullen de keuken. Er zijn Goudrenetten en noten, er is brandewijn en punch, boter smelt in de pan, champagne bruist in fonkelende glazen. Franse frietjes liggen in de oven te knapperen. Een kerstboom verspreidt een geur van amber en hars. De openhaard brandt en knettert dat het een lieve lust is, vlammen spelen om het hout. Kaarsen herscheppen onze woning in een sprookjespaleis met zachte tinten en frivole schaduwen op de muren, op tafel staan warme appelbollen bestreken met kandijsiroop. Er is koffie, verse koffie, geurend uit het pak. Er zijn kransjes, rumbonen, er zijn boterstaven met amandelspijs, er is roomfondant en chocola. Pasteitjes zijn er, en sauzen. En... buiten sneeuwt het, de mensen stappen gebogen voort door een winterlandschap van Breughel, op zoek naar intieme warmte, naar hun warme plek onder de grijze hemel, een plek vol medemenselijkheid, afhankelijkheid en saamhorigheid. Een plek vol geluk. En er zijn kinderen. Ze spelen met hun speeltjes, hebben verhitte hoofdjes van hun spel, ze kruipen in hun hoeken en beleven op hun manier de intimiteit van december. En overall in de tuin zitten roodborstjes, koolmezen en vinken. Er is zelfs een Vlaamse gaai. Ze zoeken de beschutting van ons landelijk onderkomen en nemen mee wat van hun gading is. En nogmaals: binnen is er Bach, veel Bach.

En jij, fietsmaniak, zwoegt onder de subtropenhemel, je peigert je af, naar adem happend, naar schaduw verlangend en je lichaam en geest roepen om water en

brood...

December zet in met sinterklaas. In mijn vroegste jeugd betekende dat niet veel meer dan één of twee suikerbeesten in mijn schoen. Er moest voor gezongen worden, natuurlijk: voor niets gaat de zon op, en aangezien ik graag en mooi zong toen ik nog zo'n dreutel was, zong ik naar hartenlust alle vrome verzen van de goedheiligman, van 'zie ginds komt de stoomboot'... tot 'hoort wie klopt daar kinderen' en terug. Wat heb ik mij uitgesloofd voor een zakje toverballen, knikkers-in-een netje, een suikerbeest, nog een suikerbeest, een gebroken hart van borstplaat... mijn longen uit mijn keel...! Je moet weten, mijn Oom Jan was bakker in Den Briel, en in zijn bakkerij gingen wel eens suikerbeesten stuk, en die kregen wij dan.

Mijn ervaring met kapotte suikerbeesten is dat een suikerbeest zónder kop net zo lekker smaakt als een mét. Wel moest ik tijdens het happen al maar denken waar die afgebroken kop of staart gebleven was. Was die weggegooid of had een ander kindje die gekregen, en welk kindje was dat dan wel niet...? Was het een meisje, een lief klein meisje bij mij vlak in de buurt, dat misschien wel met me wilde trouwen als ze me kende? Zat ze bij mij op school, misschien wel in dezelfde klas of een klas lager? En waarom wisten we van elkaar niet dat we allebei aan hetzelfde beest zaten te knagen, zij aan de kop en ik aan de buik, terwijl we elkaar toch van dichtbij kenden? Ze had mij van mijn kinderlijke eenzaamheid kunnen verlossen, door met me te spelen, in boeken te bladeren en naast elkaar in het zachte gras te liggen, kijkend naar de mooi-weer-wolken. Vast. Zulke malle gedachten (en andere) schoten me toenmaals te binnen, maar ik zette ze van me af, want suiker-goed vergoedt veel, ook pril kinderleed.

Ik herinner me nog een sinterklaasfeest in het huis waar ik geboren ben, Voorstraat 133 in Den Briel. Het was oorlog, waarschijnlijk het laatste oorlogsjaar en speelgoed, koek of suikerbeesten voor-in-de-schoen waren niet voorhanden. Mijn vader bedacht toen het plan dat mijn broer Adriaan en ik samen de pendule, die wel op de schoorsteen stond doch al jaren niet meer liep, van St.-Nicolaas zouden krijgen (wat mijn zuster kreeg weet ik niet meer). Mijn broer, die vier jaar ouder was dan ik, kreeg het mechaniek, ik de houten ombouw, het klokhuis. Dagenlang heb ik gehuild diep in mezelf en was niet te troosten. Mijn ogen waren rood van tranen. Mijn lip hing terneer. Mijn gang was, zo jong nog, als van iemand die niets meer van het leven te verwachten heeft. Maar ik durfde niet zeggen waarom. Het was zo'n diep verdriet dat je later als volwassene eigenlijk nooit meer overkomt, het was een pijnlijke mengeling van 'hebben en zijn' en ver-

mengd met de schaamte over eigen hebzucht. Ik had zo graag het mechaniek gehad, dan was ik daarmee naar de kleuterschool gegaan en was ik bij mijn vriendjes die mij amper van naam kenden dé man geweest... een klok met radertjes, wijzers, een veer; een klok met een wijzerplaat en Romeinse cijfers, een klok van glanzend metaal, van koper en ijzer... En ik zou er net zo lang aan sleutelen tot het mechaniek weer liep, dat was mijn ideaal. Want ik wilde toen al ervaren wat 'tijd' was, wat vergankelijkheid was. Maar mijn droom zou nooit uitkomen, want ik had de kast gekregen, een stom ding met een deurtje en een gat, waar je alleen maar je hand doorheen kon steken. Je kon er niet eens een vogeltje in opsluiten, of er een kijkdoos van maken, of een garage voor autootjes. Ik heb nooit gezegd wat eraan scheelde en waarom ik dagenlang zo treurig gestemd was, en nu ik het hier beken, eindelijk, ben ik zestig en mijn vader is dood en mijn moeder ook, en ze hebben het nooit geweten van die klok; er is niets meer over...

Het sinterklaasfeest was bij ons een feest van nette armoede. We kregen niet veel, overdaad bestond bij ons niet, maar als we iets kregen was er, behalve bij die klok dus, over nagedacht. Meestal kregen we speelgoed van het simpele, educatieve soort. Maar ik was er altijd blij mee en kon uren in mijn eentje spelen met een onnozel bakje met noten, een houten treintje zonder wielen, een knopendoos, afgekloven kleurpotloden door mijn zuster welwillend afgestaan of een kist geverfde straatklinkers. Dit laatste was weer een vondst van mijn vader. Hij vond ze bij de bouw of zo maar langs de kant van de weg, nam ze mee naar huis, verfde ze in z'n schuurtje met bodempjes overgebleven verf en rode menie en voilà... een cadeau. Wat heb ik als kind gestapeld: straatklinkers, basaltkeien, bakstenen, trottoirtegels in diverse kleuren tot ik er stapelgek van werd. Ik kon ze nauwelijks tillen, maar 'daar word je groot van', vond mijn vader. Dat ik later niet in de bouw gegaan ben, mag nog een wonder heten, al heb ik nog altijd een diep verlangen om meester-architect te worden, maar dit terzijde.

Ik ben van mening dat volwassen mensen niet en nooit meer zo kunnen spelen als kinderen. Neem nou mijn knikkers. Ze hadden alle mogelijke kleuren, je kon er doorheen kijken en dan zag je een wonderse wereld van blauw en paars, van groen en rood, die zo op mijn fantasie inwerkte dat ik urenlang aan niets anders meer dacht... En soms, ineens, na zoveel jaar, krijg ik weer die hemelse ervaring, even maar, die feeërieke wereld in alle kleuren van de regenboog. Inderdaad, zo moet de hemel ook zijn... als tie bestaat, als een glazen knikker vol bedwelmende kleuren. Nu, ouder geworden, zijn mijn computer, mijn etspers, mijn videore-

corder, mijn gitaar en mondharmonica, mijn blokfluit, mijn oude Remington en al dat andere spul een substituut voor wat eens mijn kinderspeelgoed was. Ik weet het. Maar het haalt allemaal niet bij die intense vreugd die ooit mijn plastic mondharmonica me verschaftte, of het zelfgemaakte rietfluitje, of de pijl-en-boog, of de opgeblazen varkensblaas, of de hoepel van een fietswiel zonder spaken...

Ouder geworden werd sinterklaas een ander feest voor me. De cadeautjes en het snoepgoed hadden plaatsgemaakt voor de straat en haar verlokkingen. In mijn geboortestad was er elk jaar met sinterklaas een actie om de winkeliers te spekken. De kasboeken moesten aan het einde van het jaar een ferm overschot aan debetzijde laten zien, en daar werden de consumenten, zonder het geheel te beseffen, middels een actie voor gemobiliseerd. Ach, het was toen al niet anders dan nu. Bij elke aankoop kreeg je bonnen, en als je daarvan een respectabel aantal had, kon je meedoen aan een loterij-met-reuzenrad waarbij de prijzen varieerden van taarten, een paar sokken, overhemden, plastic zadeldekjes, schoenlepels tot... een autoped. Men bedenke: het was net na de oorlog. Ik won dus de autoped. Altijd al een geluksvogel geweest. Ik was 9 of tien jaar, en een autoped kon nog net zonder kinderachtig gevonden te worden. Toen ik ermee thuiskwam, vonden mij ouders echter dat hij voor mij veel te kinderachtig was, voor jongens op de kleuterschool kon het, zeiden ze, maar ik zat al op de grote school, in klas drie nog wel.

Mijn moeder, ik zal het nooit vergeten, kwam toen met het goddeloze maar menslievende plan de autoped aan Blindeninstituut Bartimeus in Zeist te schenken. Hoe verzint iemand zoiets. En met een temerige stem zei ze: "Dat vind jij toch wel goed, jongen, dat die blinde kindjes ook eens iets leuks krijgen, die hebben toch al niets want ze kunnen niets zien." Ik heb nooit begrepen hoe blinde kinderen zich met een autoped kunnen vermaken, maar tegen emotionele manipulatie is geen kruid gewassen. Kun je nu begrijpen dat ik die fase van mijn leven iets tegen blinden heb gehad. Jules de Corte, Ray Charles en Stevy Wonder -God hebbe hun ziel- hebben gelukkig alles weer goed gemaakt, met name toen ik zelf jaren later probeerde, al plukkend aan de snaren van mijn toneelgitaar, eigengemaakte rock en roll liedjes ten gehore begon te brengen.

Ach Rinus, het leven zit vol valkuilen, listen en lagen, of je nu de wereld rondfietst, kaas probeert te verkopen (Elsschot), mooie liedjes zingt, of met de vrouw van de overbuurman praat... overal loert het beest van de verleiding, en voor je het weet tuin je erin. Wat hebben wij in ons nog jonge leven al niet uitgespookt waar we nu van zeggen: hoe is het mogelijk, dat ik daar ingetuind ben... En het gekke is: we laten ons altijd weer manipuleren, we laten ons steeds weer beetne-

men, door onze ouders, onze vrienden, de school en de commercie..., we laten ons verleiden tot waanzinnige escapades, tot wankel ideeën en idealen. En hoe komt het? Omdat we ons gezonde boerenverstand niet gebruiken. Als je zoals wij tot het volk van de romantici gerekend moeten worden, weet je dat je hart vroeg of laat op hol slaat. Romantici draven achter hun eigen passie aan, zijn niet tegen te houden als het om avontuur gaat, fietsen en wellustig op los, storten zich hallelujah roepend in ravijnen, en als het geen echte-fietsers-voor-den-Heer zijn zoals jij, dan zijn het wel fietsers in hun fantasie. Hoe vaak ben ik de Aubisque al niet opgeklommen en afgedaald. Voor niets. Gans voor niets. Het leven is een Sysifusarbeid, dat heb ik zo langzaam wel in de gaten. Ik schrijf wel eens stukjes over kunst. Ankie zegt: "Waar doe je dat allemaal voor. Zitten de mensen daarop te wachten? Ga toch in de tuin werken. Neem een abonnement op *De Efteling*, of help arme oudjes met hun lekkende dakgoot. Neem nou mijn brieven aan jou. Ik schrijf ze. Doe ze op de post. Jij ontvangt ze. Leest ze. En doet ze weg. En dan weer: Ik schrijf ze. Doe ze op de post. Jij ontvangt ze. Leest ze. En doet ze weg. Ik schrijf ze... En wat blijft ervan over? Ik bedoel: *eindelijk*. Zal iemand ooit zeggen na onze dood: kijk een brief van Kees aan Rinus. Nou, nou... daar heb je wat aan. Daar kom je verder mee in de wereld. Daar word je wijzer van. Ach nee, in het gunstigste geval worden die brieven vluchtig herlezen en dan bij het oud papier gezet. Ik heb geen illusies daaromtrent, makker. En dat geldt ook t.a.v. mijn zogenaamde kunst. "Hé," zeggen ze, heeft die jongen ook nog geschilderd, heb ik nooit geweten..." En dan gaan ze over tot de orde van de dag. Met andere woorden: wat is de zin van ons leven? Daar ben jij nu naar op zoek, en jij hebt er een grote hartstocht voor nodig, en een fiets, en een plan, en een einddoel, en een heleboel woorden over sportief zijn en diep-zitten en afzien, en jezelf ontmoeten. Vriend, neem me niet kwalijk, ik zie de zin steeds meer in het leven-als-een-feest, het-leven-als-een-decembermaand, sinterklaas-kerst-oud-en-nieuw dus, en dan weer sinterklaas-kerst-oud-en-nieuw, een soort veredeld geven en nemen en dan maar genieten, een soort fakkel of toepasselijker: een kerstkaars die je doorgeeft, of een slagroomtaart die rondgaat, en waar je een stukje van op je bord legt en dan zegt: kijk eens, wat lekker, neem ook wat. Ach, daar wil ik wel twee stukjes van. Vriend, denk er eens over na, ik hoor wel te zijner tijd wat je ervan vindt. Als je een andere mening hebt, blijf je mijn vriend, maar ik heb er wel moeite mee en zal niets nalaten je te overtuigen van mijn het-leven-een-feest theorie. Weg met de zelfkwellig, diep-zitten, vér-gaan en al dat andere ego-leed. Tot zover voorlopig. Adieu en levet scone.

DE BRIEVEN

Voor ik verhuisde van Goirle naar Dordrecht werd door mijn vriendin en mij de zolder leeggemaakt. Dan pas merk je hoeveel rommel je hebt gespaard tijdens je leven. Ooit gezien en gebruikt om daarna op zolder te verdwijnen met de bedoeling om het later nog eens naar beneden te halen. Dat laatste gebeurt zelden. En zo vonden we in dozen oude jaargangen van het blad *Muziek Express* uit de jaren 1968 tot 1977. Maar ook heel oude ingebonden *Sjorsen*, een stripweekblad van begin jaren zestig. Mijn ijverige moeder had die ooit met naald en draad bij elkaar gebonden zodat we ze konden herlezen en bewaren. Ook kwamen we officieel ingebonden *Katholieke Illustraties* tegen waarvan de oudste de jaargang 1925 was. Het begon te lijken op een antiekmarkt. Souvenirtjes uit Spanje en van mijn allereerste reis naar Amerika. Rotzooi, waarvan ik me nu afvraag waarom ik het ooit kocht en vooral, waarom ik het zo zorgvuldig bewaard heb. In één van de vele dozen zat een pak met oude brieven. Brieven die aan mij gestuurd waren door mensen die ik tijdens mijn vele reizen had ontmoet. Mooie schrijfsels uit allerlei landen en windstreken. Voor mij was een brief aan mij gericht altijd waardevol vanwege de moeite die de afzender had gedaan om mij te schrijven. Honderden brieven heb ik bewaard als eerbetoon aan de afzender. Terwijl ik het niet kon laten een aantal brieven te herlezen, ging mijn vriendin ijverig door met opruimen. Plotseling riep ze: "Kijk wat ik hier tegenkom. Ik vind hier ook nog een stapeltje brieven die me bijzonder lijken."

Het bleken brieven te zijn, geschreven door kinderhanden. Dat werd al snel duidelijk bij het openen. Esbeek, 13 oktober 1962 stond er bovenin aan de rechterkant. Mijn nieuwsgierigheid was gewekt. Zesentwintig brieven en allemaal met dezelfde bruine enveloppen. Op elke envelop stond schuin geschreven: De Jonge Heer Kees Joosten Lagemierdseweg 22 Esbeek. Elke brief begon met Beste Kees. Daarna gingen alle brieven over het feit dat de meester had gezegd dat ze allemaal een brief naar Kees moesten schrijven. Er volgden zeer beleefde woorden en er werd gevraagd hoe het met me ging. Maar al snel gingen ze over op een blijkbaar zeer belangrijke gebeurtenis: de hele klas had televisie mogen kijken in het parochiehuis! Sowieso bijzonder want nog niemand had thuis een eigen televisie, dit was dus een klein feestje. Niet dat er naar een gezellig kinderprogramma gekeken werd, nee er was iets veel belangrijkers op de buis. Ze hadden de paus en de kardinalen gezien tijdens een uitzending over het concilie dat dat jaar plaatsvond. Ieder was er vol van en wijdde er breedsprakig over uit in hun brief aan mij. Verder was de burgemeester van Hilvarenbeek in de klas geweest om te zeggen, dat de hele lagere school van Esbeek na de kerstvakantie nieuwe stoelen

en tafeltjes kreeg. Voor iedere jongen of meisje een exemplaar in plaats van die oude lessenaartjes met een inktpot in het midden. Leve de moderniteit. Verder ging elke brief over hoever ze waren met rekenen en dat ze met aardrijkskunde de provincie Limburg hadden gehad. Wat een leuke vondst, we waren beiden verrast en lazen ze van begin tot eind. Die brieven van zo lang geleden en nog allemaal gaaf bewaard in een plastic zakje. Ik moest even terug in de tijd. Waarom schreven die kinderen, van wie ik me de namen nog wel kon herinneren, die brieven? Ineens wist ik het weer. Ik had een gebroken been en na wat complicaties duurde het best lang voor ik weer naar school kon. In 1962 hadden veel mensen op Landgoed de Utrecht nog geen waterleiding. Het was een hete zomer geweest. Het water van de burens was niet drinkbaar. Bij ons thuis was wel een pomp die was aangesloten op de put en het water was van goede kwaliteit. Bij de burens werd, om de overgang van put naar kraanwater te bewerkstelligen, een grote watertank geplaatst. Die tank die naast het huis van onze burens stond, was een geliefd object voor ons als kinderen om te spelen. Via de grote wielen waar de tank opstond, klommen we op dat apparaat en gleden we er weer af. Die bewuste dag speelden we tikkertje. We klommen onbevreesd op die tank en als de tikker ons aan wilde tikken, schoven we er met haast weer af. Ik had de pech dat ik tussen de tank en het wiel kwam, waarbij mijn rechterbeen wel moest breken. Met de ziekenauto werd ik naar het ziekenhuis in Tilburg gebracht waar ze mijn gebroken ledemaat in het gips legden.

Zo kwam ik dus aan die brieven. Alle klasgenoten vroegen in hun brieven hoe het met me ging, of ik me niet verveelde en of ik de school niet miste? Ik miste misschien wel het bokspringen dat we tijdens de pauzes deden maar school.....???

LTS

Op dit moment weten we niet goed waar we een goede loodgieter vandaan moet halen. Eentje die zijn vak goed kent en betrouwbaar is. Ook een timmerman, een schilder of een vakbekwame elektricien zijn moeilijk te vinden. In de komende tijd is er een tekort aan mensen die nog de handjes kunnen laten wapperen en bv snel een verstopte wc kunnen repareren. Kinderen worden, dikwijls door de ouders gepusht, naar een HAVO-VWO-opleiding te gaan, om daarna door te stromen naar een universiteit. Een VMBO-opleiding wordt gezien als minderwaardig en het wordt inderdaad tijd dat dat verandert.

Ikzelf kom uit een tijd dat ook de toenmalige LTS, ook wel de ambachtsschool genoemd, minderwaardig was. Het was ook de tijd dat mensen die het niet breed hadden, hun kinderen het liefst naar een LTS stuurden, zodat ze met hun 15 of 16 jaar konden gaan werken om geld binnen te brengen in het huishouden.

Als kind wilde ik van alles worden. Als er een metselaar bij ons kwam, wilde ik metselaar worden, een broederoom uit Afrika missionaris, een ambulancemedewerker ziekenbroeder. Maar het liefst van al wilde ik toch muzikant worden, circusmedewerker of iets met geschiedenis. Maar in geen van dit soort beroepen viel droog brood te verdienen volgens mijn ouders.

Zoals ik vorige keer al schreef dat we van landgoed de Utrecht in Esbeek naar Tilburg verhuisden moest ik in Tilburg naar de zesde klas. Daar hadden ze een A-klas en een B-klas. Omdat ik uit een dorp kwam moest ik naar de B-klas en was ik veroordeeld tot de LTS.

Het werd de derde LTS in de Jan Truienlaan in Tilburg van waaruit je van de bovenste verdieping nog naar Goirle kon kijken. Na een voorbereidend jaar koos ik maar voor Plaat-Bankwerken omdat een deel van mijn nieuwe vrienden daar ook voor koos. Na drie jaar was ik leerling plaat-bankwerker en behoorde ik op mijn 15e bij de werkende jeugd.

Maar in dat laatste jaar van de LTS gebeurde er iets wat ik nooit zal vergeten. We hadden praktijkles in het smeden. De leraar, meneer van de Ven was een grote stevige man met handen als kolenschoppen. Eén van onze klasgenoten zou met zijn ouders emigreren naar Amerika en had dus de grootste lol. Terwijl we een blok metaal aan het vijlen waren, begon onze toekomstige emigrant gek te doen. Iedereen lachte en aan vijlen werd niet meer gedacht. Meneer van de Ven had al een paar keer geroepen dat iedereen weer aan het werk moest. Niemand luisterde. Plotseling gooide de leraar een grote zware smidshamer langs de werktafels, rakelings langs onze gezichten. Als op bevel werd er gevlucht alsof ons leven er vanaf hing.

Beeld krijgt WeerWoord

Juiste vent, juiste moment, juiste plek

Waar begint en waar eindigt de zeggenschap van de fotograaf? Vraag het de een, die persoon zal antwoorden: de fotograaf is een dief. Hij eigent zich iets toe wat hij buiten zichzelf heeft waargenomen en toen behoorde het hem niet toe. Iemand anders zal zeggen; oké, elk kunstwerk is een leugen; het verbeeldt/verwoordt/ verklankt elementen, die uit zijn of haar verbeeldingskracht zijn opgekomen; kunst kopieert de realiteit niet, zij is de -klassieke- mimesis. Weer iemand anders vindt, dat de zeggingskracht van bijvoorbeeld een foto samenhangt met het juiste moment (de klik), de juiste vent (het oog) en de juiste plek (en het standpunt van de camera).

Dat laatste onderschrijf ik, zeker, wanneer ik de foto's hierna bezie. Ze zijn ontleend aan respectievelijk Allison Sales (*Volkskrant* 30-05-23) en een museumopname van het ANP. Beide foto's zijn geweldig, om diverse redenen.

Foto van Allison Sales: Rijksmuseum Amsterdam

Markeringslijnen langs de weg leiden naar waarheen de man ook staat te kijken. Trouwens, waarom is de inheemse Braziliaan gedwongen zijn wapen gereed te houden? Plan, bedoeling en voornemen laten zich raden, sterker nog, veronderstellen.

Eerst naar de plaat: *Indigena Guarana*, die door een fotoreporter in Mexico geschoten is. Je ziet een man op de rug, zijn gezicht is niet waar te nemen, hij gaat zich hoogstwaarschijnlijk niet omdraaien. Je leert de man niet kennen. Te zien is wel, dat hij op het punt staat het hoofd te bieden aan naderend onheil. Zonder bijschrift is de foto beladen met elke betekenis die de beschouwer eraan wil toekennen, zelfs de

Duidelijk is, dat de man geen onderdeel is van het gezelschap dat zich daar op zo'n dertig meter afstand van hem bevindt. Voetgangers en truckers. Duidelijk is vooral, dat hij zich nog even inhoudt. Voorzichtig, terughoudend, berekenend, angstig? Laconiek, opgelierd?

Fotograaf Allison Sales laat het aan de krantenlezer over, zich te identificeren met een eigen interpretatie van 'man en paard'. Feit is: de avond valt, het schemert al, de omgeving is nevelig, er hangt een rookgordijn boven de vrachtwagens, die opgelijnd staan en het verkeer blokkeren. Koplampen aan, je vermoedt een benarde stilte. De sfeer is dreigend. De chauffeurs zijn onherkenbaar. Ze hebben het op de eenzame figuur gemunt, dat kan niet missen.

Het geheel is in grijszwarte halftinten verbeeld. De kleurschakeringen dringen een gedachte aan iets onheilspellends op. De kleine, gedrongen man is op de een of andere manier geoefend en ervaren in het zich teweerstellen, vertrouwd met pijl en boog, hij staat stevig geaard. Schuin hangt de pijl in zijn linkerhand naar achteren en wijst met de punt naar beneden, nog ontspannen. De boog in de rechterhand staat nog niet op spanning, dat komt dadelijk, wanneer de man-met-de-lange zwarte-vlecht een stap naar voren zet, iets, dat hij van plan is, gezien de stand van de benen en voeten en de brede plooiën die zijn jas trekt in deze houding. Hij is op zijn hoede, gereed voor actie; hij verwacht de aanval.

De opname suggereert zonder verbaal onderschrift ter verklaring, dat de man inderdaad wordt opgewacht door lieden met boze bedoelingen. Ze staan op de straat dan wel in de trucks te wachten op het commando om naar voren te stormen. In een splitseconde maakt Allison Sales van de kijker/lezer getuigen van het plaats delict, van de aanrollende angstaanjagende momenten. De afloop kan net zo gruwelijk zijn als het moment van nu de kijker belooft.

Allison Sales was daar, op het juiste moment en op de juiste plek.

*Germain Hilaire Degas (1834-1917).
Rijksmuseum Amsterdam*

Van een andere orde is de foto die het ANP beschikbaar stelde aan de pers. We zien een poserend danseresje, een bekende sculptuur van de schilderbeeldhouwer Germain Hilaire Degas (1834-1917). Het beeld kan van alle kanten bekeken worden. Dat is oké, je moet rond een driedimensionaal beeld kunnen lopen.

De fotograaf heeft gezorgd voor een ritmisch lijnenspel dat tegelijkertijd ruimte-lijkheid en diepte suggereert. Het bronzen tienertje op de voorgrond is (visueel) het hoogste item, de museumbezoeker staat een stuk verder weg van de camera, lijkt klein en trekt met zijn zwarte gestalte onze benieuwde blik naar de wand rechts.

Deze figuur heeft duidelijk meer aandacht voor het tableau aan de muur dan voor het frêle danseresje, dat de grond lichtvoetig raakt, een veertje. Op zijn gemakje, handen in de zakken, focust hij onverstoord op het compacte donkere schilderij tegenover hem, rechts van de kijker.

Hij wordt geboeid door het vrij kleine portret, geel-bruin-brons in clair-obscur geschilderd, een jongen met krullenbol, gevangen binnen de robuuste lijst, indrukwekkend, ontegenzeggelijk. Een zelfportret van Edgar Degas, of denkt hij dat het Titus is, Rembrandts zoon?

Door de compositie van de foto zien we meteen hoe fraai licht het is in de zaal, hoe heerlijk luchtig de ruimtelijke verhoudingen zijn ontworpen. Dat is al op zichzelf een beschouwing waard. Je kunt ernaar kijken zoals in een theaterstuk; je wilt voorbij de decorstukken speuren en inschatten, wat er daarachter te zien is. De doorlopende parketvloer zorgt daarvoor.

Ook op deze prent was de juiste vent op de juiste plek. Groot verschil met de journalistieke foto is (zie boven), dat de fotograaf de ruimte als het ware een rol als acteur heeft toebedeeld in het gebeuren. Hij heeft de mogelijkheden berekenend en hét moment der momenten afgewacht.

Precies op het moment, dat de bezoeker tussen beeld en schilderstuk staat, geboeid door iets bijzonders, klikt de camera en kan de kijker mee genieten van het 'bewegende' theater dat de fotokunstenaar heeft opgemerkt of zelf heeft gearrangeerd. Dadelijk is het voor altijd voorbij. Het effect komt ietsje te bedacht over? Enfin, de juiste vent moet maar precies op het juiste moment op de juiste plek paraat hebben gestaan.

Amos Oz, *Panter in de kelder* (3^e dr. 2016)¹

‘Jeruzalem, 1947. Het is de zomer voor de stichting van de staat Israël. Britse soldaten patrouilleren in de straten, kogels en bommen vliegen door de nacht. Te midden van al die onrust droomt de twaalfjarige Profi van een toekomst als vrijheidsstrijder. De ontmoeting met een zachtmoedige Engelse politieagent plaatst hem voor een dilemma. Hij heeft geleerd dat je een verrader bent als je met de Engelsen omgaat, maar de man schenkt hem de warmte die hij bij zijn veeleisende en kille vader zo mist. Profi worstelt daardoor voortdurend met de vraag of hij geen verraad pleegt.

Vijfenveertig jaar later, als de volwassen Profi terugkijkt op zijn jeugd, denkt hij nog steeds met een mengeling van schaamte en verlangen terug aan de jongen die hij was’ (flaptekst).

De ik-verteller Profi wil vanaf zijn twaalfde al een panter in de kelder zijn, iemand die het kwaad om hem heen vanuit zijn ondergeschikte positie uit volle overtuiging wil bestrijden.

Hij herinnert zich de laatste zomer in Jeruzalem van het Britse bewind. Op de hoeken van de straten stonden soms Britse pantserwagens met bijna gesloten luiken, als ogen die verblind werden door het licht.

Dit leidde onder de inwoners van Jeruzalem tot vele discussies, onder meer over de grenzen van de Hebreeuwse staat die gesticht zou worden na de overwinning: met of zonder Jeruzalem? Met of zonder een Britse vlootbasis in Haifa? Met of zonder Galilea? En de woestijn? Sommigen hoopten dat de legers van de verlichte wereld de plaats van de Britten zouden komen innemen om hen te beschermen tegen afslachting van bloeddorstige Arabieren.

Ook Profi's ouders en hun gasten waren bang voor wat er zou kunnen gebeuren, en spraken van ‘vervolging, vernietiging, redding, geheime politie, erfgoed, illegale immigranten, blokkade, demonstraties, hadj Amin, dissidenten, kibboetsiem, het Witboek, Hagana, zelfbeheersing, vestiging, bendes, geweten van de wereld, onlusten, protesten, illegale immigranten’ (19). Allemaal bedreigende woorden voor Profi.

Panter in de kelder is een bijzonder interessante roman, met name vanwege de actuele situatie in Israël.

Maar niet alleen daarom. Ook de stijl is indrukwekkend, met name door de trefende beeldspraak.

¹ Amos Oz, *Panter in de kelder*. Uitgeverij De Bezige Bij, Amsterdam/Antwerpen, (3e dr. 2016) (© 1995/© 1998 Nederlandse vertaling), 175 blz.

Vertaling van boektitels

Vertalen van titels is niet moeilijk als het gaat om *East of Eden* of *Les particules élémentaires*. Maar waarom worden titels soms verkeerd of onvolledig vertaald?

Twee voorbeelden uit het Duits

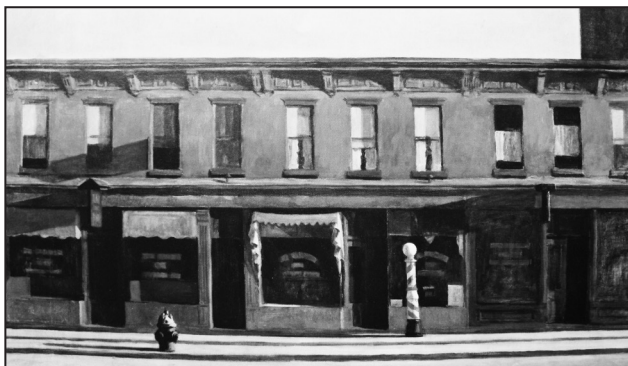
In 2018 verscheen een nieuwe vertaling van *Das Schloss* van Kafka bij Atheneum P&VG. Het heet nu *Het kasteel*. Dat is gewoon fout. De vertaler, Willem van Toorn, beargumenteert dat hij kiest voor een hedendaags en gangbaar Nederlands, maar daarmee gaat een belangrijk betekenisverschil verloren. Een kasteel is gewoonlijk gerieflijker en statiger dan een slot. Een slot is meer een ontoegankelijke grimmige burcht. En dat is het slot ook, zelfs voor K. die er als landmeter in dienst is gekomen. Hij mag er niet naar binnen. Het is voor hem letterlijk op slot en hij krijgt ook geen informatie over zijn taak noch opdrachten. Een absurde existentie.

Misschien denkt de vertaler dat mensen van nu alleen maar een slot kennen op hun deur of een oudtante die in het slotklooster van de Visitatie zat. Of aan liefhebbers van kasteelromans. Overigens: op 3 juni is het honderd jaar geleden dat Kafka overleed. *Das Schloss* was toen nog niet voltooid. Er ontbrak een slot.

Dit jaar verscheen een nieuwe vertaling van *Die Verwirrungen des Zöglings Törless* (1906) van Robert Musil, bekender van de dikke onvoltooide en zelden uitgelezen pil *De man zonder eigenschappen*. *Törless* werd eerder vertaald als *De ervaringen van de jonge Törless* en nu als *De verwarring van een jonge Törless*. Wat opvalt is dat het woord zögling vertaald is als 'jonge'. Een zögling is geen zuigeling maar een kostschoolstudent oftewel een kwekeling. Dat is de kern van het boek: een puber die ernstig in verwarring raakt door het gedrag van zijn twee vrienden die met wrede en homo-erotische vernederingen een medeleerling pesten. Maar wie weet nog wat een kwekeling is in dit paboland? Even raden welke twee van school worden gestuurd. Jong-student noemde men de leerlingen van het Tilburgse R.K. Gymnasium, begin 20^e eeuw, de voorganger van het Odulphuslyceum.

Een leegte vol gelijkvormigheid

Gedichten bij de schilderijen van Edward Hopper

11. Zondagmorgen vroeg

*de oude dag is nog maar nauwelijks
van gisteren bekomen of
de nieuwe slaat met een breed gebaar
de hoek om en kondigt zich
aan in hemelsblauw*

*in lange schaduwlijnen over het trottoir
klimmen de laatste echo's kakofonie
vanaf de straat langs de gevels omhoog*

*het is zondagmorgen vroeg
er daalt iets neer als van een duif
als van bloemen in het voorjaar
iets als zoetgevooisde saxofoonmuziek*

*de dageraad komt tot staan
tegen een strak decor
van zuivere ritmieken*

tijd staat stil

geen mens kreunt de
werkelijkheid van alle dag
van zich af
in pijnlijke geluiden
morgenlicht streelt het plaveisel
dit uur tovert oud geluk

maar niemand die het engelenkoor
in stilte kan horen zingen
niemand die de melodie recht
uit de hemel zal meefluiten

behalve dan
die zachte dwaas met zijn ezel
die daar zit
onzichtbaar aan de overkant

als vanzelf verschijnt
uit het niets de povere
voorkant van een achterbuurt
ramen
deuren
winkelportieken
als zwarte gaten van geluk verschijnen
ze onder een strak hemelsblauw

er zij licht
zondagmorgen vroeg
vandaag

12. Zonsopgang bij de spoorweg

*hoe krachtig en verheven
staat hij hier opgericht:
de menselijke hand*

*met ver daarachter op
gepaste afstand de kosmos
met zijn godenzoon
die alleen maar
in dagelijks gaan en komen
op- en onder schijnt te gaan*

*en dan te bedenken:
alles is van hem gejat
door diezelfde menselijke hand
steenkool
stoom
ijzer
hout*

*en al het andere toebehoren
en wordt daarna ook nog
voorgoed onklaar gemaakt
voor waardeloos weggesmeten
door diezelfde menselijke hand*

*maar mooi is het wel
die toren in dat landschap
van de opgaande zon
en die railway naar nergens*

Spelen met vuur (I)

*ze maakt een papieren lampion
met een ijzerdraadje aan een stok
een kaarsje erin, tussen clipjes
's avonds de loop door het dorp*

*de lampion kan vlamvatten
het lichtje kan uitgaan, ze kan
struikelen over deze gedachten
of een steen, houdt afstand*

*elke stap maakt haar warmer
een tocht waarvan de heroïek
pas na de Hunger Games
en Harry Potter uit zal doven*

*dit is haar vuurproef
en het is echt, dat ziet ze
aan het eind van de dag in bed
de handen rood van crêpepapier*

Lessen in vuur

*voor de echte kou komt
vraagt het meisje aan de vrouw:
vertel nog eens over het vuur*

*en de vrouw wijst naar een man:
het meest gevaarlijk is het vuur
dat je niet ziet maar zult voelen*

*en ze toont een lucifer:
het aanmaken is eenvoudig
het aanhouden vraagt meer*

*en ze legt een hand
op haar hart: eer altijd
de as als het opbrandt*

*haar gezicht is nu zacht
geeft vonken van toen
ook het meisje gloeit*

*en wordt haar, al zal dat nog
jaren duren, moet eerst de kou
van zeer en weer nog komen*

Spelen met vuur (II)

*steeds vaker liep ze terug
is het gas uit, de kraan dicht?
niet verdwalen lukt nog net*

*en nu het niet meer gaat, woont
ze elders, in iets met zo'n naam
en waar geen kaarsjes mogen*

*met vuur bewaakt ze het doosje
vol lucifers waarop haar dochter
– klein nog – een vogel schilderde*

*bewaarde zij het zelf of was het
toch de dochter, nee, ook daarvan
heeft ze geen idee en zeker niet*

*van artikel 9, de kans op brand
wat is dat? de gordijnen geven al
een prachtig vuur, de rest volgt*

Denkend aan Goirle

Denkend aan Goirle

*zie ik twee prachtige molens
met stoere wieken traag bewegend voortgaan,
't Bankven, de uitgestrekte bossen van Gorp en Roover
en Klooster Nieuwkerk aan de einder staan,
het ven de Halve Maan en de grafheuvels op
de bloeiende Regte Heide,
terugkomend in het dorp het Molenpark,
Heemerf de Schutsboom met museum,
Heemschuur, wevershuisje 't smiske,
en verderop in de dorpskern
Cultureel Centrum Jan van Besouw met theaterzaal
en de zon werpt haar stralen op de Sint Janskerk,
op de schoorstenen, die op het nieuwe land
van Anna en op het Van Besouwterrein staan,
en ongetwijfeld ben ik nog aan vele
schone plekjes in Goirle voorbijgegaan.*

Gedichten

Ronkende grond

*Woestland was je, gedragen door
dagen die nog kwamen
een lange zomer die nog moest
ontgonnen, een onophoudelijk
wachten dat al begonnen was
voordat je wist wat wachten was
en wat je deed was leven, voluit
op adem, bijna roekeloos*

*Ontwaakt onder de eerste regens
was je ronkende grond die weerloos
open en aandachtig dronk van water
dat naar voorjaar smaakte
winter nam je niet in de mond
je keek naar een vlucht zwaluwen
die geluidloos en doorvloed met
tijd over je lichaam streek*

*Van aarde was je en droeg vrucht
onder de lucht van de seizoenen
je las jezelf terug in de kinderen
die je baarde, voldragen antwoord op
wat je niet vroeg maar was geschonken
ongekend kleurrijk, tintelend,
bestaan door jou omarmd, gevierd
leven volledig ingedronken*

Slotakkoord

*De stilte in zijn kamer dompelde ons
in een loodbad waar geen taal
tegen was opgewassen*

*tweeënnegentig levensjaren hadden
hem hier gebracht, laatste halte
eindstation*

*we stonden zwijgend rond zijn bed
tot hij was uitgeademd
niet meer bewoog*

*de zuster van dienst voelde zijn pols
knikte ons toe en sloot discreet
zijn ogen*

*iemand van ons verbrak de stilte
en zei vol ongeloof hij is dood –
alsof zijn lot daarmee bezegeld werd*

*de kamer stroomde vol
ongerijmde verbazing en
nieuwe werkelijkheid*

*terwijl hij daar nog lag
begon hij al te lijken op iemand
die hij niet meer was*

Vertrekken

*Je liep de tuin uit
of het aan de tuin lag of aan jou
voor mij deed je er uren over*

*je keerde je niet één keer om
geen hand in de lucht
geen gezicht naar mij toe*

*alsof het een oefening was
in afscheid nemen van de tijd
die nog kwam en die was gedeeld*

*toen je allang weg was uit
mijn gezichtsveld bleef je nog
dagen op mijn netvlies staan*

*een enkelvoudige figuur die
ik kende bij name, niet verouderde
bleef die hij was*

*dat beeld, dat weggaan, verdwijnen
misschien was ik het zelf wel
op een dag zonder omzien
weg uit de tijd*

Gedichten

Panta rhei

I

*Van oerknal tot zomerzonnewende
hebben de deeltjes gedanst
en zich samengevoegd tot vlekken
en lijnen die in een illusie verdwijnen
waar water en wolkenpartijen
de horizon worden, en nooit zijn,
altijd in beweging, zoals ongrijpbare
kinderen van de zon,
verleden dat bijna geruisloos
ooit toekomst wordt,
van een bruid in de morgen
en kolibries op zoek naar nectar.*

II

*In den beginne was het worden
slechts beelden in een caleidoscoop
van verbazing en verwarring,
niet te vatten in woorden
die een weg zochten door nevels
van wat ooit was en botste
met het verlangen naar vorm,
de handen waren werkloos en
koolstiften smeulden nog
in het brandend hout
van een paradijs zonder naam.*

In de geest van Vermeer

*Nu de herfst is genaderd,
telt ze de seizoenen niet meer.
Het verlangen is verwaterd,
maar nog één keer*

*omhelst ze het dode hout
als een vorm van verweer.
's Avonds wordt het al koud
en ze laat de rolluiken neer.*

*Het fotoalbum blijft in de kast
en brieven zwijgen voor altijd.
Terugkijken een vergeefse last,
oog in oog met de eeuwigheid.*

HAIKURISMEN¹

DE NEUS VAN DE CLOWN

*Messentrekker bij
zijn aanhouding: Sorry, ik
deed slechts een steekproef.*

*Dementeren: met
mistverstand de leefwereld
kleiner zien worden.*

*Wat tijd op den duur
met een klok doet, wordt zichtbaar
als hij nooit meer slaat.*

*Toen we dit hadden
gehad, kregen we dat nog.*

maar dat ging niet door.

¹ Een haikurisme is een bondige, vaak lichtvoetige spreuk (aforisme) of woordspeling in de vorm van een Japanse Haiku; gekleurd door humor, ernst, understatement, verbeelding, tegenstelling op paradox.

HOF VAN EDEN

*Zij bloosde toen hij
zei dat zijn vogeltje haar
vogelhuisje zocht.*

*Schat, als je honing
voor me hebt, zei hij, mag ik
dan je imker zijn?*

*Dat ik van hem hield
voelde ik ondertussen
zei ze erotisch.*

*Waar zou je het liefst
zijn, vroeg ze, bij jou in het
vooronder, zei hij.*

NA DE PIEP

*Een fratertje en
een nonnetje samen mag
niet van het paapje.*

*Een ooiemoer en
een ooievaar vormen een
heel trouw ooiepaar.*

*Van alle mussen
is de catechismus thans
haast uitgestorven.*

*De jan-van-gent snijdt
door de lucht, de F-zestien
onder de vogels.*

Kees Hermis

Speelse Muze

Proost

*Leven deed ik voor de kick
riep hij voor zijn laatste snik
proost op drank en al die wijven
waar ik nooit goed af kon blijven*

*daarna werd een toast gebracht
en het glas plechtig geheven
op zijn vrijgevochten leven
met de wens Adieu, rust zacht*

Blanke top

*Kijk de blanke top der duinen
heeft veel van een kale kop*

*wie op weg gaat naar de kruinen
komt vanzelf steeds hogerop*

*ziet dat het er dun begroeid is
hier en daar wat hellumgras*

*omdat er steeds weer gesnoeid is
staat er boom noch struikgewas*

*wind van zee is hier de kapper
die in onderhoud voorziet*

*ieder duin ervaart het dapper
omdat het meer uitzicht biedt*

*zo bezien is blank niet lelijk
en voordelig bovendien*

*wie dit door heeft gaat gemakkelijk
ook de schoonheid ervan zien*

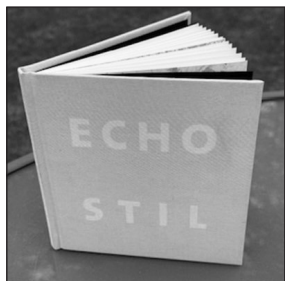
Bij hoog en laag

*Hoe hoog is een hoge hoed
hoe hoog de Veluwe
hoe hoog Hoge Zwaluwe
hoe hoog is hoog bij wie hoog moet*

*het is een zaak die er toe doet
een legitieme vraag
dat tegenover hoog staat laag
weet men maar al te goed*

*want zonder hoog is er geen laag
en zonder laag geen hoog
dat is al zo tot op vandaag
al springt men hoog of laag*

Aankondiging

ECHO – STIL

wordt uitgebracht in de nazomer 2024. Een patrijspoort met zeezicht in woord en beeld, over de voorbije periode sinds het overlijden in 2022 van Gerard, *l'homme de ma vie*.

U maakt ook (hernieuwd) kennis met Ron V., die later mijn lieve vriend geworden was. De dood kerfde mijn binnenwereld opnieuw, toen hij R., de man met wie ik zo'n blijde nieuwe herinneringen bouwde, na een ultrakorte periode vilein neerhaalde, onverhoeds.

*

Hierna klinkt eerst een dierbare herinnering aan het velourskleurige stemgeluid dat snikkend doorklinkt in *Remco Campert's Lamento*, een litanie, een doodsang, eindeloos troostend. Maar *de dood* wenkte en gebaarde schaamteloos.

De dichter *P.N. van Eyck* heeft de naderbij sluipende dood verklankt naar het oude Farsi-gedicht: *De Tuinman en de dood*. De dood verklaart doodleuk: *Jij bent misschien wel de baas, maar ik win de wedloop*.

Tussen deze gedichten staan de *Poésies en prose (Spoken Word)*, waarin ik mijn kostbare G. probeer bij ons terug te roepen. Het tweede gedeelte van de bundel bestaat uit *Haiku's voor R*. Ik reeg een snoer van Japanse mini-gedichtjes voor hem.

Mocht u gaandeweg door de patrijspoort een minder heftige deining zien; dat is zo!

**

Als u *ECHO -- STIL* wilt aanschaffen voor uzelf en/of om aan iemand cadeau te geven (!) maakt u dan per boek over 20,00 Euro + 5,50 Euro voor de verzending (indien van toepassing) ten name van: Laetitia van den Heuvel.
IBAN: NL96RABO (0)102313539.

(Duidelijk erbij vermelden: aantal exemplaren + adres).

U ontvangt de zending z.s.m. na publicatie.

BBB: Boeken van Ben en Berti

Anton de Kom (1898-1945), *Wij slaven van Suriname* (1^e druk 1934, 18^e druk 2020). Uitgeverij Atlas Contact, Amsterdam/Antwerpen

Wij slaven van Suriname is ‘zowel een literair meesterwerk, persoonlijke en algemene geschiedschrijving als een felle aanklacht tegen racisme en uitbuiting. Het was het eerste boek waarin de Surinaamse geschiedenis beschreven werd vanuit antiekoloniaal gezichtspunt, door een afstammeling van slaafgemaakten die de gevolgen van de koloniale overheersing aan den lijve had ondervonden. De Kom vertelt hoe het Nederlandse koloniale bewind het land en zijn inwoners onderdrukte, en hoe verschillende Surinaamse bevolkingsgroepen daartegen in opstand kwamen. Met grote eruditie schijft hij over de verschrikkingen, maar ook over moed, zelfrespect en vrijheid. 157 jaar na de officiële afschaffing van de slavernij en 86 jaar na publicatie heeft het boek, en zijn boodschap, niets aan zeggingskracht ingeboet’. (flaptekst)

Wij slaven van Suriname is een indrukwekkend boek over de afschuwelijke wijze waarop Nederland de inwoners van Suriname gedurende lange tijd onderdrukt en misbruikt heeft, enkel om macht en in het verlengde daarvan geldelijk gewin.

In de jaren dertig werd Anton de Kom vanuit Suriname verbannen naar Nederland. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was hij actief in het Nederlands verzet. Uiteindelijk werd hij in 1944 opgepakt. Zijn enige dochter Judith de Kom was toen dertien jaar oud. Hij overleed op 24 april 1945 in een Duits concentratiekamp. Vijftien jaar later werd zijn lichaam gevonden in een massagraf in Sandbostel.

Judith herlas daarop het versje dat haar vader in 1940 in haar poëziealbum schreef, het startpunt voor een levenslange zoektocht naar wie haar vader werkelijk was. Uiteindelijk leidde dit tot het toneelstuk *Anton de Kom, mijn vader*.

Vanaf eind april, begin mei 2025 zal het toneelstuk *Anton de Kom, mijn vader* in veel theaters in Nederland te zien zijn, zo ook in Schouwburg Concertzaal Tilburg. De voorstelling is in de Studiozaal op dinsdag 6 mei om 20.30 uur. **Berti Oprins**

Olga Tokarczuk, *Empusion*, Een natuurgeneeskundig griezelverhaal. Uitgeverij De Geus, Amsterdam, (2023), 357 blz. Uit het Pools vertaald door Karol Lesman.

Ik schat in dat veel leden van de Literaire Kring Goirle Thomas Manns *De Toverberg* hebben gelezen. Welnu, volgens de flaptekst is de eerste roman van Olga Tokarczuk sinds haar Nobelprijs een briljant feministisch antwoord op *De Toverberg*. Ik ben het met de Flap eens. *Empusion* lezen is een feest van herkenning, een berg genoegen. Als u mij wil geloven kan ik het hierbij laten.

Als je na *Empusion* Daphne Huisden, Yael van der Wouden en Simone Atangana Bekono leest, zit je niet eens zo heel ver weg van Görbersdorf waar Mieczyslaw Wojnicz uit *Empusion* genezing zoekt in het griezelige pension voor Heren. In het kostelijke kleine boekje *Vlucht/Dans/Vondst* van Uitgeverij Chaos/Das Mag, (2023), 62 blz. is een verlaten klooster de plaats van handeling. Een non keert terug, klopt aan, treft er de duivel aan en vraagt of ze haar ziel kan verkopen in ruil voor haar heiligverklaring, ze wil de heilige Tilda van Tilburg worden. De eerste zin van de drie verhaaltjes die onderling verbonden zijn luidt: ‘Het klooster was verlaten, de nonnen waren vertrokken, en de duivel peuterde het slot van het gebouw open met zijn pinknagel’. En dan is deze jongen verkocht. De drie auteurs schreven de verhaaltjes op uitnodiging van Tilt Festival in Tilburg. In het voorjaar van 2023 verbleven zij in het Rode kruisgebouw in de Besterd, Tilburg.

Hou de middelste naam van de drie hierboven even in de gaten: **Yael van der Wouden**, en haar debuutroman *De bewaring* (*The Safekeep*) Vert. Fannah Palmer en Roos van de Wardt, Uitgeverij Chaos, 2024, 299 blz. Ik heb het boek nog niet gelezen, wel besteld bij de bieb. Esha Guy Hadjadj (‘onze medewerkster’ in *NRC Boeken* 25 april 2024) schrijft in haar recensie over de internationale zegetocht van dit debuut dat tegelijkertijd in het Engels en het Nederlands is uitgekomen. “Van der Wouden (1987) is een zeldzame komeet die maar eens in de zoveel tijd langskomt.” Bij het ter perse gaan van Leydraden ben ik halverwege *De bewaring*, ik geef nog geen mening.

Tommy Wieringa, *Nirwana*, De Bezige Bij, Amsterdam, 2023, 481 blz. Eerst wilde ik het boek niet lezen, want Wieringa begint me tegen de borst te stuiten, maar een vriendin zei me dat ik het moest lezen, en toen deed ik het toch. Joost Minnaard merkte min of meer verbaasd op dat Wieringa ‘zo eerlijk’ is; het personage Tommy Wieringa in *Nirwana* (dat toch iets te maken zal hebben met de persoon Tommy Wieringa) is een klootzak, een rotzak, enfin een zak. Onbarmhartig eerlijk zet hij zijn naamgenoot neer. Wieringa was daar luchtig over: als je schrijft moet je eerlijk zijn, anders heeft het geen zin om te schrijven.

Nu even naar real life Tommy, ik vind: als je je zo inspannt om Oekraïense strijders aan het front te voorzien van de noodzakelijke dingen, dan kun geen slecht mens zijn, ik bedoel: dan kun je je slechtere mensen voorstellen. Maar wat vind ik van het boek? Is het een must-read? Ach ja, maar wat is moeten? Ik heb me zeker niet verveeld, maar je kunt het ook ongelezen laten. Hoewel: Sander Bax, literatuurwetenschapper, hoogleraar aan Tilburg University en biograaf van Bernlef maakt mij duidelijk (*NRC* 29 april 2024) waarom ik dan toch Wieringa heb gelezen: “Wat een romanschrijver doet, beïnvloedt hoe we naar teksten kijken. Je kunt de tekst dus niet los zien van de auteur.” **Ben Loonen**

Peper & Zoutjes

Toponiemen

Christ Buiks uit Oosterhout – eigenlijk komt hij uit Dorst - is een groot kenner van de toponiemen of veldnamen in Brabant. Al meer dan 30 jaar zocht hij in alle dorpen van de Baronie van Breda de veldnamen uit. Toen hij daarmee klaar was, begon hij aan de Meierij van 's-Hertogenbosch, te beginnen met Riel en Goirle. Op 30 januari jl. hield hij daarover een interessante voordracht voor een groot publiek van ca. 50 mensen in de Wildakker (ook een toponiem).... Die toponymie is toch ook een wetenschap met veel fantasie... Ik verbaas me er elke keer over.. Je leert er dat namen regelmatig een letter kunnen verwisselen, weglaten of laten afvallen. Bijvoorbeeld bij *De Bolken*, tegen de Regte Heide aan tussen 't Riels Hoefke en de Leeuwkeneik, in de westelijkste kant van Goirle. Eigenlijk heten die *De Blokken* – even één letter omgewisseld -, en dat zijn vierkante akkers. Simpel. Dat de Ketsheuvel (de huidige Kerkstraat) eigenlijk is genoemd naar ketsen = vee inscharen, en niet naar het kaatsenballen, daar wil Christ Buiks nog niet aan, zei hij. Je bent een ballenfruttersdorp of je bent het niet, zegt Christ.... Dus: kaatsen! Wat ik nu ook geleerd heb, is dat het Ezelden niets met ezels te maken heeft! We kennen allemaal de Ezeldenstraat en de Groot- en Klein-Kraaivenstraat. Nou, die drie vennen waar ze naar genoemd zijn, hebben alle drie daar vlakbij gelegen, namelijk zo ongeveer op het VOAB-sportterrein aan de Spoorbaan. En Ezelden is genoemd naar een Eussel – een natte wei of slechte grond, eigenlijk heette het dus Eusselden, voordat het opdroogde. En dat kwam me wel bekend voor want een euzel is in het Alfs ook de overstek van een rieten dak. En daar is het natuurlijk altijd vervelend nat en slechte grond....

Ik had het kunnen weten, want Joseph Wijdemans had dit al eens beschreven in zijn serie Toponiemen in *Rondom De Schutsboom*, jrg. 11 van december 1991. Ik zocht het op in mijn bibliotheekje, en ja hoor! Nou moet ik het ook onthouden ook vind ik, want immers: een ezel stoot zich niet tweemaal aan.... Toch weer een ezel dus... **janvaneijck**

Kastje

Vanmorgen gestart met n opruimactie. Mijn god wat kan n mens veel troep maken...

Ik ben gestart bij het aanrecht en dat is nu na een uur klaar. Een volle vaatwasser leegruimen. Spullen in de kast met gevaar voor eigen leven, omdat de kans

groot is, dat er een cakevorm of theepot naar beneden flikkert, die je er eerder op een manier hebt ingepropt, waarvan het duidelijk was dat die niet lang stabiel zou blijven staan. Geen zin om n krukje te pakken om het fatsoenlijk op te bergen. En dan heb ik t nog niet over allerlei soorten en maten plastic zakjes en broodtrommels, die dan ook altijd ongevraagd naar beneden kukelen. Je weet wel omgespoelde bakken van ijs waar je altijd nog n kliekje overgebleven eten in zou kunnen bewaren. Daar heb je er dan een hele hoop van en op de een of andere manier zit het oorspronkelijke dekseltje er niet meer bij. Ipv ze dan gewoon weg te donderen, zet je ze gewoon weer terug ergens achter de ontbijtbordjes, die ook weer in wankel evenwicht gevaarlijk wiebelen, omdat er tussen de stapel een plastic IKEA bordje is geslopen dat het evenwicht van de stapel verstoord. En dan al die goedbedoelde onnozele veel te grote mokken die onze kinderen kregen op een verjaardag. Van n vriendje of n vriendinnetje. Meestal gevuld met tandglazuur verwijderend snoep en omwikkeld met van dat doorzichtige cellofaan van boven dichtgeknoopt met verschillende kleuren lint en door de juffrouw van Jamin, behendig met een grote schaar krullend afgewerkt en met een feestelijke sticker met de tekst 'hoera' vastgeplakt. Herhaaldelijk vragen of dat onding nu ondertussen niet eens weggegooid mag worden, heeft altijd geresulteerd in het antwoord: "O nee, dat is mijn 'lievelingsbeker' niet weggooien please." Dus probeer je het lompe, niet stapelbare geval maar weer ergens tussen te duwen. Meestal zorgt dit ervoor dat je dan iets te hard drukt, omdat anders het kastje niet dichtgaat en dat dan vervolgens achterin de kast een eierdopje in twee stukken breekt. Dit nog afgezien van het feit dat er dan inmiddels ook al verschillende gekleurde rietjes en ijsparaplutjes naar voren zijn gedrukt en nu ook bijna uit de kast vallen. En dan is het nota bene goede vrijdag. **Bart Steen**

Nieuwe Buren

Mijn schoonvader heeft nieuwe burens. De vorige bewoners waren op leeftijd en moesten noodgedwongen naar een verpleeghuis. Er wordt nu flink verbouwd. Mijn schoonvader houdt het nauwlettend in de gaten. Kennismaken is er nog niet van gekomen. Gisteren waren we bij hem. Het was stralend weer. Na afloop van ons bezoek liepen we samen naar de auto aan de straatkant om er nog even wat in te leggen. Op dat moment kwamen ook de nieuwe burens net aangewandeld. Hij, sportief gekleed in rood sportbroekje en kraakwit t shirt met groot in het zwart het Nike-logo erop. Een strak opgeschoren kapsel en een flink gebruide huid

met diverse tatoeages op verschillende plaatsen. Hij oogt vriendelijk en heeft op zijn badslippers een vakantie-uitstraling.

Zijn vrouw, lang blond haar en een grote opvallende zonnebril. Haar lichaam in een strak rood jurkje. Niet te kort, maar zeker ook niet te lang. Gebruind, zeer zeker en ook voorzien van enkele afbeeldingen en teksten in diverse kleuren. Ter hoogte van haar borsten glimt een goudkleurig geborduurde tekst in de zon. Ik probeer de zwierige krulletters te ontcijferen, maar besef tegelijkertijd dat dit ongepast is. Aan een arm een glimmend tasje met een groot Gucci-logo. Ze loopt op frêle, leren sandaaltjes met divers gekleurde pailletjes, kraaltjes en lovertjes. In hun kielzog twee leuke kleine kinderen. Het meisje met krullend lang haar heeft een soort prinsessen jurk aan. Het jongetje, in de leeftijd buggy in buggy uit, kijkt ondeugend uit zijn stralende kniekers. Nieuwe burens en schoonvaders raken aan de praat. Leuk kennis te maken en ja nieuwe schutting en nog overleggen hoe en wat, prima, helemaal goed. Afrondend vraagt mijn wettelijk samenwonendpartner nog even naar de namen van de nieuwe buurkinderen.

Ze heten 'Sky' en 'Cruise'. Weet even niet meer welke naam bij wie hoort. Ik denk wel, dat ik met een grote mate van waarschijnlijkheid vast mag stellen dat ze verwekt zijn tijdens een lange, warme vakantie. **Bart Steen**

Visspecialist

Vlak naast het parkeerterrein staat een soort caravanachtige aanhanger. Aan de voorkant steken 2 vlaggen in houders. Op de vlaggen de wapperende tekst: 'Gewoon lekker'. Ook op de caravan in het zwart de tekst 'gewoon lekker' en daaronder 'lekkerbekjes en kibbeling'. De letters zijn geplaatst op een afbeelding van een woest spattende oceaangolf. Er hangt een prijslijst naast de openslaande klep. Op de prijslijst een opsomming van het verse zee assortiment. Van lekkerbekken, inktvisringen, kibbeling groot of klein tot kroket: garnaal, zalm of vis. Een draagzakje kost 25 cent en er staat bij: 'Graag dit vooraf aangeven'. Het viscaravaninterieur bestaat voornamelijk uit rvs. Een friture, een soort toonbank en een dikke afvoerpijp boven de friture naar buiten. Binnen tegen de achterwand een lichtbak met de tekst: 'De visspecialist', met twee uitroeptekens.

In de vitrine staan rommelig wat sauzen en blikjes cola. Voor de viscaravan staat een houten uitklaptafel met twee uitklapbankjes.

In de viscaravan staan een man en vrouw van middelbare leeftijd. Ze dragen allebei hetzelfde grijze poloshirt. Het gerimpelde gezicht van de visspecialist is even

grijs als zijn poloshirt. Als er even geen klanten zijn, komen ze naar buiten en gaan tegenover elkaar op de klapbank zitten. Net als hij een sigaret opsteekt komt er n klant. Hij neemt n trek van de sigaret, geeft deze vervolgens aan de vrouw en klimt de viscaravan weer in.

Het gesprek gaat over het weer. "Zo is het winter en zo loop je weer met korte mouwen rond," spreekt de visspecialist. De klant, een wat oudere grijze 'dame', gehuld in blauw joggingpak bestelt een kibbeling. "Ja een grote."

Terwijl de visspecialist n stuk vis in het frituurmandje gooit vraagt hij welke saus of er bij mag komen?

De vrouw kijkt in de vitrine en vraagt: "Wat heb je voor een saus." De visman benoemt geroutineerd zijn assortiment: "Knoflook, cocktail of ravigotte."

"Ravigotte?" vraagt de joggingvrouw met n vies gezicht. "Wat is eigenlijk het verschil tussen knoflooksaus en die ravigottesaus of hoe die mag heten."

De visspecialist zet wat blikjes cola op een rij en antwoordt grappend: "Komt uit 'n ander emmertje."

De visvrouw aan de klaptafel neemt 'n laatste hijs van de sigaret, trapt deze uit en klimt nu ook weer het visparadijs binnen.

De joggingvrouw kijkt n beetje zoals n puber die de flauwe grap van zijn vader niet kan waarderen en zegt: "Dan doe toch maar knoflooksaus, maar niet de hele emmer." **Bart Steen**

Sprookje van Clara¹

De dorpsraad van ons dorpje zou voor het eerst een grote speurtocht organiseren voor de leerlingen van de basisschool. Samen met collega Conny zou ik dit evenement op een zaterdagmiddag eind augustus in goede banen leiden. We kwamen op een avond bij elkaar en spraken de organisatorische aspecten door. We hadden de bespreking zo goed als afgerond toen Conny zei: "Hoe je het ook went of keert voor het slagen van de speurtocht is het weer een heel belangrijke factor." En vervolgde ze: "We moeten daarom een worst naar Clara brengen." Ik keek haar verbaasd aan want hiervan had ik nog nooit gehoord. "Clara," zei ze: "Dat is de heilige Clara en als je naar haar een worst brengt, zorgt Clara voor goed weer."

¹ Volgens de traditie moet je een worst brengen naar de Heilige Clara van Assisi als je mooi weer wilt voor een bijzondere gebeurtenis. Als je dan een worst naar het Clarissenklooster brengt, bidden de Clarissen tot Clara voor mooi weer.

Ik vroeg haar indringend of ze dat echt geloofde. Ze gaf een reeks voorbeelden van activiteiten met prachtig weer, nadat er een worst naar Clara was gebracht. Hoewel nog steeds erg sceptisch kocht ik een worst, zo'n sappige Hemaworst. En zo gingen wij ruim een week voordat de speurtocht plaats zou vinden naar het Clarissenklooster in het pittoreske stadje Megen. We belden aan en een vriendelijke, stokoude zuster deed open. Conny vertelde waarvoor we kwamen, maar werd al snel door de zuster onderbroken in haar verhaal. De zuster zei dat we haar moesten volgen naar de kapel. In de sprookjesachtig mooi versierde kapel stond een aandoenlijk beeldje van de heilige Clara. De gediensstige non zei: "Leg de worst maar bij Clara neer en vraag haar maar of zij voor goed weer wil zorgen." Conny hield het gelukkig kort, we bedankten de Clarissenzuster en verlieten het klooster. We dronken nog een kop koffie in het sfeervolle Megen en reisden daarna huiswaarts. Thuisgekomen vertelde ik mijn echtgenote wat ik in de kapel van het klooster van de Clarissen had meegemaakt. Het had toch meer indruk op mij gemaakt dan ik had gedacht. "Het is natuurlijk de sprookjesachtige sfeer in de kapel die een gevoelige snaar bij jou heeft geraakt," zei mijn vrouw. Daar kon ze best eens gelijk in hebben, dacht ik bij mijzelf.

De volgende dag loosde de ene na de ander hoosbui vele liters water. Ook de dagen daarna bleef het almaar stevig regenen. De enige variatie was dat de felle buien soms afgewisseld werden door miezerig weer. Ook op de zaterdagochtend van de speurtocht plensde het volop. De dorpsraad en de ouders van de kinderen, samengekomen op het dorpsplein, keken voortdurend naar de wolken, die donker getint bleven. De voorzitter van de dorpsraad richtte zich tot de aanwezigen en vertelde dat de speurtocht helaas afgelast zou moeten worden als het over een uur niet droog was. Enkele ouders zagen het al niet meer zitten en verlieten met hun kinderen het plein.

En toen brak opeens volkomen onverwacht een bleek zonnetje door de wolken. De kinderen juichten uitbundig en klaptten in hun handen. De activiteit waar ze zo naar uitgekeken hadden, kon toch doorgaan. De zonnige speurtocht werd een grandioos succes, waar kinderen en ouders nog steeds met veel genoegen op terugkijken.

Hoe dan ook we kunnen er niet aan voorbijgaan dat aan het aloude volksverhaal van de worst van de heilige Clara ook in onze tijd nog volop geloof wordt gehecht. Het grote aantal worsten dat nog altijd bij de Clarissen wordt bezorgd, getuigt hiervan. Je zou kunnen zeggen dat een oud verhaal is meegegaan met de tijd. Een overlevering, omgezet naar een modern sprookje dat onze fantasie prikkelt.

Mathieu van den Tillaart

Rabarber

Op de markt vroeg ik het groenteboerke om een kilo rabarber. Hij zei: “Hebt u veel geld?” Ik zei: “Wat is dat voor rare vraag!” Hij legde het uit. De rabarber is zo duur dat hij het niet wil inkopen, want de prijs die hij aan de klant moet vragen ... hij wil er niet aan denken. Vroeger was rabarber een soort onkruid, nu is het opeens onbetaalbaar. Het komt door die verdomde slakken die de bladeren opvreten, waardoor de stengel niet groeit. We zitten midden in een slakkenplaag, elke tuinder zal het bevestigen. **Ben Loonen**

Broeder

Onlangs moest broeder Nico aan een jongedame uitleggen wat een broeder is. Ze vroeg hem: “Is dat een soort pater?” “Je bent warm,” zo sprak broeder Nico tot haar: “Als een pater op eieren gaat zitten, wordt hij een broeder.” **Ben Loonen**

Gevonden!

Het was lang zoeken. Na de afgang van Ronald Plasterk leek het alsof er niemand meer gevonden kon worden voor het hoge ambt van premier, als opvolger van Mark Rutte. Op 28 mei werd Dick Schoof gepresenteerd, er was iemand gevonden! Kamagurka had de volgende dag een plaatje van een man achter een spreekgestoelte met de sublieme tekst: “Ik ben de premier van alle Nederlanders, zelfs van Geert Wilders.” Fokke en Sukke, weer een dag later, waren literair, ze vonden 1984 nu wel heel dichtbij komen (met de voormalige chef van de Inlichtingendienst). Fokke: “Big Brother premier!” Sukke: “Dick Brother.” **Ben Loonen**

De leeuw van Goirle

Als deze Leydraden uitkomt zal het feest van/voor Leo Joosten bij gelegenheid van zijn 95ste verjaardag voorbij zijn. Als hij zijn vele vrienden uitnodigt om op 14 juli (quatorze juillet) het glas te heffen en taart te eten, zal hij altijd vermelden dat in de voormiddag de president van de Franse Republiek de dag luister zal

bijzetten met een parade op de Champs Elysées te Parijs, en dat er des avonds vuurwerk is in geheel Frankrijk. Hij beschouwt dat gewoon als een onderdeel van zijn verjaardagsfeest. Leo, gefeliciteerd, je bent de leeuw van Goirle, Leydraden is je veel dank verschuldigd, maar blijf nog even ... **Ben Loonen**

Bio- en Bibliografische gegevens Leydraden 130

Monica Boschman (Tilburg, 1965), werkt als dichter, journalist en schrijfdocent. Haar missie is de kern vangen in woorden. Ze is op zoek naar wat raakt of onder de oppervlakte leeft. Haar poëzie is te lezen in de bundels *Zeerslag* (2018) en *Nieuwe wegen voor Mariken* (2019). Ze schrijft voor het tijdschrift *Dichter*, van *Plint*. Voor haar poëzie en proza ontving Monica diverse prijzen, o.a. de Plantage Poëzieprijs 2017 en de juryprijs van het Rode oor 2021. Ze treedt regelmatig op met haar eigen poëzie en presenteert poëziepodia in de regio Nijmegen. Monica woont en werkt in Gassel. www.monicaboschman.nl

Ineke Broeckx (1953,) geboren te Tilburg, behaalde na het gymnasium de propedeuses Psychologie en Cultuurwetenschappen (Open Universiteit), werkte als secretaresse en verrichte vrijwilligerswerk voor onder meer de ouderenzorg en de Tilburgse wijkkranten, is nu gepensioneerd en wijdt zich aan veel leeswerk, studie en andere vrijetijdsactiviteiten.

Ineke Broeckx levert ook bijdragen voor de twee volgende websites: www.nederlands.nl en inekebroeckx@blogspot.nl.

Jan van Eijck (Alphen, 1950), werkte ruim 39 jaar als arts in de GGD-wereld. Daarnaast is hij conservator van museum De Dorpsdokter in Hilvarenbeek. Hij publiceert met name over heemkundige en medisch-historische onderwerpen.

Kees Hermis (Hulst, 1941), was werkzaam in het onderwijs, debuteerde met de dichtbundel *Vrijgesproken* (1977), publiceerde en exposeerde, soms in combinatie met zijn houtsculpturen, sindsdien vrijwel uitsluitend poëzie.

Verschenen zijn o.a.: *Een vorm van leven* (1984), *Van aardse zijde* (1984), *Stuiflicht, een bloemlezing van 25 jaar poëzie*, (2003), *Tijdland* (2010), *Het jij-syndroom* (2018), *Op de snaren van het licht* (2020). *Vleugelgeschreven* (2022), *Keer-tijd* (2024). Hij woont en werkt in Rockanje.

Laetitia van de Heuvel studeerde Romaanse talen en cultuurpsychologie (KUN) en promoveerde op het gebruik van literaire kritiek en recensies (UvT). Zij geeft voordrachten en publiceert over deze thema's en is actief op terreinen van kunst en cultuur.

Kees Joosten (Esbeek, 1952), is gepensioneerd. Jarenlang woonachtig in Goirle en sinds 2016 in Dordrecht. Reisde in de jaren 70 en 80 liftend de wereld rond. Schrijver van *De lange reis van het kuikentje Suzie* (1998), *Een verloren dag* (2011) en *Lotgevallen van twee reizigers* (2019).

Ben Loonen (Voerendaal, 6 december 1944), schrijft behalve in Leydraden (recensies, peper & zoutjes) ook in *Goirles Belang* (columns en journalistieke artikelen), Rond de Schutsboom (portretten) en de Kerkpagina van *Goirles Belang* (in de Nis onder de naam Bernardus). En nog veel meer dat niet gepubliceerd wordt.

Joannes Maas (Tilburg 1944), studeerde Nederlands aan de Universiteit van Amsterdam. Tot 2006 was hij docent bij Ons Middelbaar Onderwijs. Hij publiceerde in 2009: *Werklust '69*, een roman over de democratiseringsbeweging en de Maagden- huisbezetting in 1969. In november 2012 verscheen in eigen beheer *Zwindingen. In De [Goirlese] Boschkens en aan Zee*. Binnenkort verschijnt zijn derde boek: *Jouw stekelige woorden*. Op: leyeloren.blospot.com vindt u meer informatie en publicaties.

Romain John van de Maele (Aalst, 1948), is drs. in de algemene cultuurwetenschappen. Hij is dichter, vertaler en essayist en debuteerde met *Dagboek van een paria* (1974). Zijn recentste bundel is *Schaduwspel* (2018). Hij publiceerde ook proza en schrijft vooral over poëzie en (cultuur)geschiedenis in binnen- en buitenlandse bladen.

Joost Minnaard (1950), Neerlandicus, was in zijn 'beroepsjaren' als docent Nederlands verbonden aan de lerarenopleidingen van Fontys Hogescholen. Interviewt al geruime tijd schrijvers over hun werk, (bege)leidt leesclubs en schrijft zo nu en dan over literatuur in een dagblad of tijdschrift. Beperkt zich niet tot alleen maar Nederlandse literatuur; voorliefde voor Italiaanse literatuur en de literatuur uit de Cariben.

Fons Mommers (Wanroy, 1947) is pianist, componist en filosoof. Hij was jarenlang brug- en sluiswachter aan het Noord-Brabantse Wilhelminakanaal en de Zuid-Willemsvaart. Hij publiceerde bij Boekscout *Kanaalzout* (2015) en *Echolood* (2023).

Berti Oprins (Gilze en Rijen, 1947), afgestudeerd aan de UU, Nederlandse Taal en Cultuur. Veel redactiewerk gedaan, nu nog slechts voor Leydraden, veel leesgroepen begeleid, grotendeels afgebouwd, volgt al een aantal jaren op de Radboud Universiteit Nijmegen de postacademische opleiding, Recente Nederlandse en Vlaamse letterkunde.

Bart Steen (1967), woont in Bingelrade. Vaak zijn het ogenschijnlijk onbeduidende, alledaagse gebeurtenissen, die ik niet aan me voorbij kan laten gaan. Ik kijk om me heen, mijmer wat en beschrijf wat iedereen zou kunnen waarnemen, maar waar niet iedereen oog voor heeft.

Mathieu van den Tillaart (1948), afgestudeerd als socioloog aan de Tilburgse Universiteit. Vele jaren werkzaam geweest als beleidsadviseur bij de gemeente Tilburg. Actief in het maatschappelijk en cultureel leven in Goirle o.a. bij Reuzengilde Goirle en Riel, bij stichting Erfgoed Goirle 'De Vyer Heertganghen'. Schrijvend lid van Schrijfatelier Goirle.

Norbert de Vries (1948), lezer, vrijshutter, platonische minnaar van de Goolse geit (met een zweempje Mestreechter geis), taalliefhebber, opschrijver.

Kees Weltevrede (Brielle 1941), woonachtig in Riel, is docent Nederlands e.a., autodidact kunst, muziekiefhebber, speelt een beetje blokfluit, beschikt over een kruiwagen, lange ladder en aanhanger en sinds kort ook over een smartphone, is vader van kinderen en grootvader van kleinkinderen, getrouwd met Ank.

Mededelingen

Activiteitenoverzicht najaar 2024

Nog niet bekend ??????? september 20.00 uur

Sacha Bronwasser vrijdag 1 november 20.00 uur

De Literaire Avonden van de LKG vinden plaats in CC Jan van Besouw.
Voor de leden is de toegang gratis, kaartjes voor niet-leden kosten € 10,00. Bestellen via penningmeesterLKG@kpnmail.nl. Of te koop bij Blz. Boekhandelaar Buitelaar of Cultureel Centrum Jan van Besouw.

Bestuur Literaire Kring Goirle

Maartje van Lokven, voorzitter,
Heeshoek 6, 5053 AM Goirle,
06-33698685, e-mail: vanlokvenmaartje@gmail.com

Joost Minnaard, literaire zaken,
Schubertstraat 15, 5011 CA Tilburg,
013-5431986, e-mail: joost.minnaard@gmail.com

Thea Prinsen, penningmeester / ledenadministratie
Doelenstraat 8, 5051 TG Goirle,
06-15601183, e-mail: penningmeesterLKG@kpnmail.nl

Els van Kemenade, bestuurslid,
Tilburgseweg 139, 5051 AD Goirle,
013-5341826, e-mail: ejcvankemenade@gmail.com

Berti Oprins, eindredacteur *Leydraden*,
Bosscheweg 57-24, 5056 KA Berkel-Enschot,
013-4683447, e-mail: jam.oprins@wxs.nl

Aanmelden lidmaatschap

Leden van de Literaire Kring Goirle ontvangen driemaal per jaar het literaire tijdschrift *Leydraden* en hebben bovendien gratis toegang tot de vier Literaire Interviews met bekende en minder bekende gastauteurs. Daarnaast hebben ze gratis toegang tot de Literaire Estafette en de avond in de Boekenweek.

De contributie bedraagt €35,00 per jaar.

Banknummer: NL 08 INGB 000 34 76 938

U kunt zich schriftelijk aanmelden:

penningmeesterLKG@kpnmail.nl. Als u zich aanmeldt, geef dan ook aan hoe u het verenigingsblad *Leydraden* wilt ontvangen: gedrukt op papier ofwel digitaal.

Afmelden lidmaatschap

Leden die hun lidmaatschap willen beëindigen, dienen dat vóór 1 november schriftelijk of via de e-mail aan de ledenadministratie kenbaar te maken. Hun lidmaatschap wordt dan met ingang van het nieuwe jaar beëindigd.

Kopij voor Leydraden nummer 131

De redactie van Leydraden nodigt eenieder uit kopij te sturen aan:
jam.oprins@wxs.nl

De kopij mag ongeveer 1500 woorden bevatten

Stuur de kopij altijd als **bijlage** en de tekst in een **onopgemaakt Word-document**.

De kopij moet uiterlijk op **1 september 2024** bij de redactie binnen zijn.

Website Literaire Kring Goirle

www.litterairekringgoirle.nl

Succesvolle schrijfster Sacha Bronwasser bij de Literaire Kring Goirle

Op vrijdag 1 november 2024 is de schrijfster Sacha Bronwasser te gast bij de *Literaire Kring Goirle*, die deze avond organiseert in samenwerking met Stichting Cools. Haar tweede roman, *Luister*, werd genomineerd voor de Libris Literatuurprijs en stond wekenlang in diverse Boeken Toptiens. Joost Minnaard zal haar interviewen. Aanvang 20.00 uur. Sacha Bronwasser schrijft, is kunsthistoricus en curator en dat allemaal in wisselende volgorde zoals de beschrijving op haar boeken aangeeft.

Sacha Bronwasser debuteerde in 2019 met *Niets is gelogen*. 'De Nederlandse kunstjournalist Gala Versluis opent een tentoonstelling in Kortrijk en maakt kennis met de flamboyante arts en mecenas Pé Derkinderen. Een samengeraapt gezelschap gaat met hem op pad voor een ontspannen nazit, maar de avond verloopt heel anders dan gedacht. Door een intense gebeurtenis staat iedereen op scherp'. (Omslag *Niets is gelogen*) de roman kreeg lovende recensies. Thematiek, taal en compositie werden geroemd!

Haar tweede roman, *Luister*, is een nog groter succes. 'In 1989 vertrekt de twintigjarige Marie halsoverkop uit Nederland. Ze gaat in Parijs aan de slag als au pair. De stad, de taal, het werk in een ingewikkeld Frans gezin; in alle opzichten is het een harde reset. Haar volwassenwording, zo lang geleden, wordt in 2015 opgerakeld door de aanslagen in Parijs, waarbij een oud-docent betrokken is. In *Luister* ontwart Marie de knoop van haar eigen geschiedenis'. (Binnenflap *Luister*) Ook hier in de recensies werden thematiek, taal en compositie geroemd. Zij werd gezien als de grote kanshebber voor de Libris Literatuurprijs van het afgelopen jaar, maar die ging naar Rob van Essen met *Ik kom hier nog op terug*.

Over de succesvolle romans valt het nodige te vragen. Wat bracht haar tot het schrijven van haar eerste roman? Sacha Bronwasser is zelf au pair geweest in Parijs. In de tijd van de aanslagen? Maakt de structuur van de romans het lezen moeilijker of is die structuur daarentegen een lust voor een ontdekkende lezer? En nog veel meer. We zien u graag op 1 november in het CC Jan van Besouw. Aanvang 20.00 uur. Voor leden van de Literaire Kring Goirle is de toegang gratis. Zij die geen lid zijn betalen € 10,-. Tot dan.

Uitgelezen?

BOEKHANDEL BUITELAAR

De Hovel 21, 5051 NP Goirle
tel: 0135301122 / fax: 0135301124

info@boekhandelbuitelaar.nl
www.boekhandelbuitelaar.nl

**Vind bij ons
het ideale kado
voor iedere gelegenheid.
De boekhandel van Goirle.
www.boekhandelbuitelaar.nl**

**De winkel is
gevestigd vlakbij
het gemeentehuis.**

LEYDRADEN

is een uitgave van

**LITERAIRE
KRING**

GOIRLE